

CULTURA CRESTINĂ

APARE, CU EXCEPȚIA LUNILOR IULIE ȘI
AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI

Abonamente:

Pe un an: cor. 10.

Pe 1/2 an: cor. 5.

În străin.: cor. 12.

Numărul 50 bani.

REDACȚIA:

Dr. Ioan Sămpăleanu, Ștefan
Roșianu, Dr. Alexandru Ni-
colescu, Dr. Alexandru Rusu și
Dr. Ioan Coltor.

Redacția și Admi-
nistrația:

»Cultura Creștină»
Balázsfalva.

Presă noastră bisericească.

— Un capitol din problemele de viață ale bisericii noastre. —

Chestiunea *presel noastre bisericești* este fără îndoială una dintre problemele de cea mai mare importanță pentru biserica noastră. Deoparte împrejurările excepționale cari au creat bisericii noastre o situație deosebit de precară, iar de altă parte spiritul vremilor nouă de ale cărui postulate trebuie nesmintit să ținem seamă, dacă voim să rămănem la suprafață, ne impun imperios ca această latură a vieții noastre publice să o facem obiectul interesării noastre celei mai serioase. Importanța ei ni-se pare atât de mare, încât față de ea nu dăm întâietate nici unei alte probleme. Ba credem chiar, că și alte probleme ale vieții noastre bisericești numai așa vor putea fi norocos rezolvite dacă din presa noastră bisericească vom ști să facem ceea ce trebuie să fie: un amvon modern de pe care pentru toți să se predice cu destoinicie și cu putere cuvintele credeului mântuitor a Sionului nostru.

Ca cea mai norocoasă soluție a chestiunii, socotim realizarea ideii plăzuite în palatul episcopesc din Oradea-mare în forma societății „Sf. Unire”. Statutele ei sunt lucrute demult, așa că, numai să voim, ideea se poate întrupa fără nici o amănare. După ce însă factorii competenți, ori mai bine zis hotărâtori, în ce privește realizarea acestei idei par a fi stăpâniți încă și acum de convingerea că până după războiu nu e potrivit să ne gândim la înactivarea acestei organizații, socotim de neapărată trebuință, să căutăm pe altă cale o soluție provizorie a acestei probleme.

Mulți se gândesc că ar fi bine, să încercăm în scopul acesta o grupare, pornită de jos, a puterilor de cari dispunem pe cuprinsul întregii noastre provincii bisericești. Pe calea aceasta, așa se crede, ideia unei organizații așazicănd oficiale pornite de sus, cum ar fi „Sf. Unire”, s’ar putea abandona cu totul, înlocuindu-se cu încetul pe întreagă linia cu rezultatele unei munci bine organizate ale acestei grupări.

Multă vreme am împărtășit și noi această părere. Astăzi credem altfel. Deoparte accentuarea tot mai răspicată din timpul din urmă a necesității unei cât mai armonice împreună-lucrări a tuturor factorilor noștri bisericești, între cari oficialitatea conducătoare nu poate fi nesocotită, iar de altă parte greutățile multe și feliurite ale unei grupări mai extinse, care nu are măcar caracterul unei semioficialități, ne-au întărit tot mai mult în convingerea, că soluția ce se poate și trebuie să se dea acum acestei probleme nu e bine să nu țină seamă de împrejurarea, că într’un timp, nu tocmai depărtat, „Sf. Unire” tot se va face. Iar prin aceasta chestiunea presei noastre bisericești va câștiga la timpul său, chiar și numai pe urma sprijinului moral și material ce va putea și va trebui să-l aibă de sus, neasămănat mai mult decât la ce s’ar putea ajunge pe calea unei organizații similare, pornite acum fără nădejdea acestui sprijin. De aceea credem, că lucrările de acum trebuie să se mărginească la atari cadre, cari cu timpul să poată fi susceptibile cu ușurință în cadrele mari ale „Sf. Uniri”.

Dar să vorbim în concret. Planul de acțiune, care după considerarea tuturor împrejurărilor ni-se pare mai indicat pentru timpul de acum, este acela de a se lucra în cadrele unor grupări mai mici, constituite după anumite centre ale vieții noastre bisericești. Aceste grupări, compuse din câțiva (nu mulți!) membri, de aceleași vederi, ar fi să lucreze independent una de alta, neavând altă legătură între sine, decât aceea de-a servi cu puteri unite și cu cea mai bună pricepere cauza mare a sfintei noastre biserici. Câmpul de lucru pe terenul presei noastre bisericești este atât de bogat, încât fiecare grupare de acestea și-ar putea fixa cu multă ușurință o direcție proprie și deosebită de a celorlalte grupări și astfel s’ar putea evita orice neînțelegeri provenite din așanumitele ciocniri de interese. După părerea noastră ar trebui deci să se păstreze cadrele mai puțin extinse de până acum, cu aceea deosebire ca în acele să se lucreze mai mult, în orice even-

tual înlocuind cu totul unele grupări ce nu ar corespunde țintei fixate, și înjghebând — cu deosebire prin centrele unde încă nu există — și alte grupări similare.

Afară de *gruparea din jurul acestei reviste*, asupra căreia sunt alții chemați să spună o judecată — și-i rugăm să o facă —, mai avem pe terenul presei noastre bisericești câteva grupări mai însemnate și câteva — dacă aceste peste tot pot fi numite grupări — mai mărunte. Mai însemnate sunt: *gruparea din jurul singurului nostru organ politic bisericesc „Unirea” din Blaj*, apoi aceea dela foaia pentru popor „*Calea Vleșii*” din Comloșul mare și *gruparea din jurul revistei pentru predici „Cuvântul Adevărului” dela mănăstirea Prislopului*. (Activitatea acesteia s'a sistat ce-i drept în toamna anului trecut, dar așa știm că în curând se va porni de nou). Tot aici s'ar putea aminti și *gruparea dela „Foaia Școlastică” din Blaj*, organul dăscălimii noastre sistat interimal de câțiva ani, dar la o re-întrare în acțiune a acestei grupări, pe cât știm, nu ne putem aștepta în curând. Ca mișcări publicistice mai mărunte putem încreștă „*Foaia oficioasă*” a diecezei Lugojului și „*Biblioteca creștină*” tot de acolo, „*Biblioteca din Blaj*” îngrijită de păr. profesor Al. Ciura, „*Cărțile războiului*” pornite de curând aici în Blaj din partea prof. Al. Lupeanu, pe cum și toate celelalte publicații de natură religioasă, scoase din partea scriitorilor noștri de inimă.

Asupra acestor mișcări mai mărunte, din cari pot — și ajute Dumnezeu! — să devină mișcări tot mai puternice nu găsim a fi potrivit să ne pronunțăm acum mai în merit. Faptul că sunt pornite de singuratici nu este un rău după părerea noastră, ba poate fi chiar un bine, dacă în seria publicațiilor se va introduce totuș anumită variație.

În ce privește grupările mai însemnate, credem că *revista dela mănăstirea Prislopului* va aduce și în viitor un bun și tot mai ales material de predici, restrângându-se eventual — în propriul său interes! — și în articolele prime pe cum și în întreagă partea de mărunțișuri curat numai la chestiuni de ordin omiletic-pastoral: practica activității preoțești. *Gruparea dela Comloșul mare*, a cărei spiritus-rector este protopopul nostru de acolo păr. Dr. Nicolae Brînzău, are pe lângă foaia pentru popor, pomenită mai sus, și o bibliotecă poporală „*Cărțile poporului*”. Cu numeri și mai buni și mai slăbuți, cum singur se poate când lucrurile se fac din partea puținora cu

atâta repezeală, biblioteca ca și gazeta câștigă, pe cât știm, tot mai mulți cetitori, putând deveni cu timpul o întreprindere și rentabilă și folositoare, cum puține a avut neamul nostru dincoace de Carpați. Un lucru am dori numai: să nu se comercializeze Comloșul prea tare și totuș să câștige colaboratori tot mai buni, atât pentru gazetă, cât și pentru bibliotecă.

Mai restează să ne ocupăm de *gruparea din jurul „Unirii”*, care o bună bucată de vreme a scos și o „bibliotecă” numită după numele ei. Pornită în 1891 din partea profesorilor seminarului nostru din Blaj, cu un program bine fixat și executat ani de-arândul cu o pricepere și o conștientiositate care poate face cinste oricărei gazete bisericești, „Unirea”, cu prilejul unei mișcări mai însemnate din corpul profesoral dela teologie, a ajuns să fie îngrijită de alte persoane din clerul gremial, având atât directiva spirituală cât și grija bănească un așa-numit „consorțiu” al ei. Schimbări continue întâmplăte în chip firesc în acest „consorțiu”, compus la început mai ales din foștii redactori, au adus cu sine că pe încetul întreagă directiva foii a fost monopolizată tot mai mult, în timpul din urmă chiar aproape de tot, din partea acelorora pe cari „consorțiul” i-a pus să îngrijească administrația și redacția foii. Că în chipul acesta „Unirea” unde a ajuns, am spus-o încă la sfârșitul anului 1913 într’un articol intitulat „*Unirea renascatur!*”, publicat în aceste coloane (anul III, p. 545—7). În „o vorbă sinceră” provocată de un „apel pro domo” al „Unirii”, spuneam atunci că acest organ nu-i iertat să fie lăsat să piară, dar nici să trăiască în felul cum trăise în timpul din urmă. — Atunci glasul nostru, pornit din cel mai curat gând, care cerea o renaștere a „Unirii”, a fost înăbușit; dorința noastră a rămas atunci o dorință, iar urmarea a fost, că „Unirea” a continuat pe calea apucată...

De atunci sunt patru ani. Cam la o jumătate de an după pășirea noastră s’a pornit războiul, care a impus „Unirii” o reducere însemnată a coloanelor și în vremea refugiului orădan chiar o sistare interimală. Reînviată către sfârșitul anului trecut, „Unirea” este astăzi de nou organul făcut ca de mântuială, în care abia din când în când se poate remarcă câte un articol mai luminos de îndemn ori de orientare. În schimb găsești în ea, aproape număr de număr, lucruri, pentru a căror publicare nu poți să-ți dai seamă cum de s’a găsit loc în coloanele puține ale singurului nostru organ politic bisericesc. Așa însă nu mai

poate merge! „Unirea” zilelor noastre cu „reformele” sale cari cu tot prețul vreau să lasă din cadrele constituției noastre bisericești (fiindcă altfel afirmative n'ar putea fi vorba de reforme!), cu lipsa ei de consecvență în aceea că n'are curajul de-a susțineă bărbătește câte o idee sulevată de dânsa, despre care totuș crede că este mântuitoare, și în urmă — ca să nu mai amintim atâtea altele! — cu deochiatele ei moravuri publicistice însușite acum de curând (a se vedeă „însemnarea” noastră din acest număr!) — cu adevărat trebuie reformată. Ridicăm de nou și cu toată puterea această idee, prin susținerea căreia avem convingerea că ne-am făcut, ca și în trecut, interpretul întregii noastre opinii publice.

Fixat acest lucru, găsim că asupra amănuntelor cum credem că s'ar putea face aceasta renaștere nu este la loc să se vorbească aici. E o chestie a cărei deslegare revine consorțiului „Unirii”. Suntem în luna din urmă a anului și lucrurile se pot aranja foarte bine astfel, ca cu începerea noului an să avem o nouă „Unire”. Lucrul se va putea face fără zdruncinări mai mari și noi asta o dorim. Iar dacă această dorință va rămâneă și acum neascultată, asigurăm pe oricine, că dacă nu astăzi, cu siguranță ca mâine se va porni idea unei noue grupări, care să vree și să poată da bisericii noastre organul pe care nu-l are, dar pe care trebuie să-l aibă.

Videant ergo consules!

Afară de aceste grupări ar fi bine și s'ar putea forma cu ușurință și alte grupări, mai cu seamă prin centrele unde nu avem încă nimic sub raportul presei, dar chiar și acolo unde avem deja grupări ce lucrează în această direcție. Câmpul de lucru este — cum spuneam și mai sus — atât de vast, încât fără nici o greutate se pot fixa cadrele potrivite pentru câte o nouă grupare. O revistă și o „bibliotecă” pentru tinerimea noastră școlară, ori bunăoară pentru clasa intelectualilor noștri mireni, o grupare formată anume pentru combaterea pocăitismului, și atâtea altele, sunt câmpuri deschise pentru seceriș, ne trebuiesc numai lucrătorii.

„Secerișul e mult și lucrătorii puțini” va zice cineva, fără să aibă însă dreptate în partea din urmă. Părerea noastră e că da, secerișul e mult și sunt puțini aceia cari seceră; lucrători avem însă destui, numai nu i-a chemat încă nime la lucru. Ci vine Domnul și-i chiamă, pe unul astăzi pe altul mâine, și pe plaiurile coapte ale bisericii noastre se întinde tot mai

plin șireagul de muncitori: ostașii neînfricați ai presei noastre bisericești, apostolii moderni ai consolidării scumpei noastre biserici.

Așă să lucrăm! Și dacă zorile ce se ivesc ale păcii nu sunt o „fata morgână“, va veni în curând și pacea dorită, pentru luptele mari ce ne așteaptă ale căreia noi vom fi gata. Va trebui numai să ne închiegăm sub egida „Sf. Uniri“ și atunci „porțile iadului nu vor învinge!“

Dr. ALEXANDRU RUSU.

„Războiu și pace.“

— Note de actualitate pe marginea romanului lui Tolstoi. —

Ai citit desigur în vremea războiului romanul istoric al lui Tolstoi. Te-a împins poate numai dorința, ca în zilele furtunoase de azi, când auzi și simțеști echoul îndepărtat al vrietului înfiorător să te străpui din pașnica ta chilie și să te vezi sufletește ridicat cu mână de artist în lumea războiului. În „Războiu și pace“, perla cea mai prețioasă a romanului rusesc, afli în legătură cu emoționanta expediție alui Napoleon în Rusia, o grandioasă epopee a poporului dela miazănoapte, vrednică de un Homer modern. *Retrădești cu adevărat senzațiile războiului.*

Dar — poate — te va fi îndemnat și altceva la citirea cărții acesteia. Vei fi așteptat, ca — în zângănitul de arme de acū — să-ți întărească focul însuflețirii războinice și spiritul de luptă. Nu te-ai înșelat. Germanii bunăoară, deși au motiv să fie nemulțumiți cu tendința antigermană din acest roman, l-au luat totuși între cărțile edificatoare de războiu. Da, căci pe lângă descrierea plastică a luptelor, începând dela Austerlitz și până la uriașa luptă cu proporții de epos — dela Borodino, poți ceti multe pagini, cari susțin avântul războinic și măresc energia celor porniți la războiu.

Pentru școala pregătitoare de eroi a unui neam sunt învățăături de aur vorbele soldatului Dolochow: „Dacă tu în presara unei lupte îți faci testamentul și scrii epistole sentimentale rudeniilor, — dacă crezi — înainte de toate — că vei fi omorât, atunci ești un nebun vrednic de a fi împușcat. Dacă dimpotrivă ai propusul să zdrobești pe contrar, atunci ești un om puternic, și moartea nu te va ajunge“. Din romanul scrii-

torului rusesc încă citesc azi cei-ce peste Riga ținesc spre Petersburg, că „lupta nu o decid nici ordinele supremului comandant, nici locul ales de trupe, nici numărul tunurilor și a celor căzuți, ci puterea aceea neînțeleasă, care se numește *spiritul războinic al trupelor*”. Aceasta o culeg din gura lui Kutusow, învingătorul dela Moscva al marelui corsican.

Nu va rămâne uitată nici scena, în care eroul romanului — contele Pierre Besuchi — are viziunea cerească, „că războiul e cel mai înălțător act de supunere față cu voința divină și ținta îi este *eliberarea popoarelor*”.

Războiul de eliberare, războiul Rușilor împotriva lui Napoleon, își află rapsodul mare în Tolstoi. Cu câtă căldură ne descrie atmosfera de însuflețire patriotică, izvorirea de energii necunoscute în ceasul primejdiei, scenele înduioșetoare dela adunarea nobilimei și a comercianților celor 2 capitale — după cetirea proclamației de războiu a țarului, jertfele aduse pentru patrie — începând dela contele P. Besuchow, care își oferă te moșii întregi pentru înființarea de regimente și până la micul școlar Petja, care — împotriva voinții părinților — prinde sabia, pentru apărarea țării. Dar mai presus de toate se trezește „*sufletul*” țărănimii rusești, ea simte primejdia încălcătorilor străini și contribuie în cel mai mare grad la zdrobirea puterii lui Napoleon, înstăpânit pe câtva timp la Moscva, în capitala asiatică a marelui imperiu, cetatea sfântă a popoarelor lui Alexandru — cu număroase biserici ca pagodele chineze, cari escitau toate fantazia lui Napoleon. Romanul lui Tolstoi poate contribui în mare măsură la *alimentarea virtuților ostășești și patriotice*.

Dar poate vei fi auzit, că Tolstoi e din convingere *împotriva războiului*, pe care îl urgisește și-l osândește din tot sufletul. Vei fi cetit de curând, că trei din cei mai fanatici propovăduitori ai ideilor lui Tolstoi contra militarismului și a războiului au fost dați pe mâna tribunalului militar din Moscva, și că agitația celor 100,000 tolstoiani a dat motiv la serioase îngrijiri și a avut urmări inconmensurabile.

Vei ceti deci romanul „Războiu și pace”, așteptând, ca lectura lui să te întărească în convingerile despre venirea pacifismului universal. Mai ales — că împreună cu atâția alții — vei fi scârbit — poate — și amărit sufletește de nebunia îndelungatului și crâncenului războiu de azi, de vărsarea sângelui bogat între popoarele creștine, pe cari ar trebui să le

uniască evanghelia dragostii întru Hristos, și citești cu dis gust anele zilelor de azi, când:

Războinicii brutali
Războinicii de atât omor sătui
Privesc pământul cu priviri de gâde,
Iar demonul distrugerii azi râde
La cea mai mare sărbătoare a lui...

(COTRUȘ, Sărbătoarea morții p. 24. ¹⁾)

Desigur n'o să te înșeli. Tolstoi iea — cu deosebire în perioada mai târzie — o atitudine fățișe împotriva războiului. Chiar și în romanul nostru, scris încă prin anii șaptezeci ai veacului trecut, pe lângă toate paginile sublime din războiu, resimțim pe doctrinarul de mai târziu și nu arareori osîndește în modul cel mai hotărît acest fenomen grozav în vieața po-poarelor, cualificându-l de crimă ordinară.

Ne știe purta cu mână de artist și cu iscusință de strag pe câmpurile de luptă, dar osîndește cu toată greutatea eticianului convins, lupta între neamuri. Iată cu ce cuvinte „salută“ începutul războiului între Rusia și Napoleon (a. 1812):

„Cu întrarea armatelor aliate în Rusia se încep războiul!... va se zică cu acest moment și-a luat începutul un eveniment împotriva minții a întregii naturi omenești și în contra tuturor legilor omenești și dumnezeesti! — Milioanele acestea de oameni se dădură în curând celor mai mari păcate: ucidere, răpire, înșelare, tradare, hoșii, aprinderi și falsificări, dupăcum nu ne-ar putea arată anele tuturor tribunalelor — veacuri de-arîndul!... Dar ceice le făptuiau acum, nu le socotiau de păcate!“

Războiul, care trezise energiile neamului său și scuturase lumea din moleșeala păcii cu intrigile ei mărunte, războiul, care îl zugrăvise până la sublim în măreția lui, îl privește acum cu alți ochi. Iea seama cum ne zugrăvește un mic tablou din uriașa luptă dela Borodino:

„Mai multe zeci de mii zăceau morți în diferite poziții și uniforme, pe câmpii și coline, acolo unde mai nainte țărani lucrau liniștiți pământul și-și pășteau vitele...

Iarba și pământul erau stropite cu sânge; grămezi de răniți și nerăniți se mișcau în toate părțile, cu fețe îngrozite,

¹⁾ Versurile citate mai la vale sunt tot de aici luate.

alte coloane mergeau înainte, eșofate și flămânzite, mânate fără cruțare de ofițeri... Peste întreagă câmpia — luminată în zorii luptei de un soare așa de strălucitor — se întindea o negură umedă și miros de pulbere, de salpetru și de sânge; nori grei se adunau și picuri reci cădeau pe fețele celor morți, pe a răniților și luptătorilor, ca și când i-ar fi muștrat:

E de-ajuns oamenii lui D-zeu, încetați... veniți-vă în fire... Ce faceți?

În oamenii zdrobiți de osteneală și de foame se ivea gândul, că oare de fapt trebuie ei să se omoare unul pe altul și pe toate fețele se cetia o îndoială și în toate inimile își făcea loc întrebarea: Pentru cine, de ce ucidem noi și suntem uciși? Omoriți pe cine vreți, faceți ce vreți, eu nu mai vreau! Acest gând îl aveau cătră seară toți. Și cu toate acestea o putere tainică, necuprinsă îl mâna înainte, și scâldați în sudori, sângerând, cu fețe înegrite, zdrobiți de oboseală, împușcau mereu și acum, încărcau, ținteau, dădeau foc și gloanțele veniau cu aceeași regularitate și sfârticau trupuri omenesti...

Tolstoi învășase să cunoască grozăviile războiului ca tânăr ofițer în războiul crimeic, la care plecase din București, și trăise tot asediul dela Sevastopol.

Aici s'a dovedit ca ofițer viteaz și camarad vial, dar marea dramă a războiului a zguduit adânc pe poetul cu o natură fină și simțitoare, i-a arătat toată urîțenia îngrozitoare a masacrării de oameni. Ovațiile cu cari e primit după războiu la Petersburg îl lasă rece, nu se mai poate liniști, ba se disgustă tot mai mult și de vieța ușoară, nepăsătoare din vreme de pace a lumii mari din capitală, câtă vreme în memoria lui e vie tragedia dela Sevastopol.

Mai târziu va deveni sihastrul și doctrinarul rigid dela Iasnaja Poljana! În „R. și pace“ vedem mai mult pe artistul mare, dar putem întrezări pe filosoful de mai târziu.

Îngreșoșat de priveliștea ce o ofere războiul, scriitorul se gândește în viitor la vremile ideale, când nu vor mai fi războaie, când întrebările mari ale omenimii nu le va mai deslegă praful de pușcă, ci oamenii mari, — aceia, de feliul cărora au inventat praful de pușcă. Dar e trezit brusc din visare de gemetul unui rănit și atunci adaugă: „Să fie oare de fapt prea strîmtă omului vieța în lumea aceasta frumoasă, sub ceriul acesta nemărginit, împodobit cu stele? Se poate ivi oare în mijlocul acestei naturi de o frumseță răpitoare — în sufletul

omului simțul de ură și răzbunare și instinctul orb al nimicirii semenilor?” Iar în altă parte: „Sângele nevinovat se varsă din nou și vaiete și gemete pătrund aerul... Și oamenii aceștia sunt creștini, cari profesază o poruncă a iubirii și a jertfirii de sine, și nu cad plini de pocăință — la vederea celor ce au făcut — în genunchi înaintea Aceluia, care deodată cu vieața a sădit pe lângă teama de moarte și dragostea spre bine și frumos în sufletul fiecăruia, și nu se îmbrățișează ca frații cu lacrimi de bucurie și de fericire?!“

O nu, nu se întâmplă așa ceva, dimpotrivă războiul sălbătăcește tot mai mult moravurile și înăsprește firile omenești.

Prințul-adjutant Bolkonsky, mâhnit exclamă la retragerea continuă a armatelor rusești: „Ah, că războiul se prelungește la nesfârșit“. Și crezând, că la asta contribuie purtarea războiului în mod prea uman, adaugă către contele P. Besuchi: „Un singur lucru nu-mi convine în războiu, să dăm pardon. Pentruce prizonieri? Asta e de prisos! Dacă n'ar fi prizonieri, crede-mă, războiul ar avea altă față și ar fi mai puțin crud... însă noi numai ne-am jucat de-a războiul, asta a fost greșala. Se vorbește de legi ale războiului, de cavalerism, parlamentari, umanism față cu răniții... noi ne înșelăm reciproc! Ni-se prădează câmpiile, se falsifică bani, omoară pe tatăl meu și pe copiii mei; și atunci vine cineva și-mi vorbește de legi ale războiului, de nobleță față cu dușmanul. Nici un pardon răniților!... Să-i omori fără milă și să te lași o-morât! O, de-al ții prin ce chinuri îngrozitoare lăuntrice am ajuns la convingerea asta!...“ Și mai departe adaugă: „...Trebuie să luăm în serios necesitatea cumplită a războiului... acesta nu e glumă. Armata, militarli sunt clasa cea mai nobilă a nației și cu toate astea, privește, la ce grozăvii ajungem. Care e ținta războiului? Omorul! Spionagiul! Trădarea! Motivul? Răpire și devastare! O, prietine, *vieața mi-e spre greutate în vremea din urmă!*“

Tolstoi osîndește războiul, declară prin personagiile sale, că nu poate birui loviturile grele de ciocan ale sfâșierii între neamuri, cu marile-i calamități, cu :

Retrageri iuți, învingeri uriașe,

Neliniște în sate și orașe

Și rane, rane-adânci și jale...

Azi plânset, mâne marșuri triumfale

Și orbi și schiopi și ciungi,
 Aduși acasă în convoiuri lungi
 Și lazarete pline, și spitale... (p. 13.)

La urma urmei, de ce ieă Tolstoi o atitudine așa de fățișe împotriva „crimei ordinare”, a barbariei între oameni, carea e războiul? Doar însuși se contrazice, când pe atâtea alte pagini își susține *teoria* de altfel greșită a *determinismului*, după care toate faptele omenești, deci și războiul sunt fenomene, urmări *necesare* ale legilor neschimbate, ale complexului de împrejurări și fapte. Bărbații mari, Napoleon, sunt numai etichete, ei voesc și pot numai ceea ce pretinde dela ei timpul, împrejurările, ei dau numai nume întâmplărilor; nici chiar un Napoleon nu poartă destinele omenirii, oricât i-ar plăcea să o creadă: „Du *glaubst* zu schieben, un *wirst* geschoben”. *Războiul e un ce „necesar” și va fi totdeauna.*

Bogatul sânge ce'n pământ s'a supt,
 E-un fluid ce asmuță neîntrerupt,
 E roșie sămânță de pierzare,
 Sămânță a războale 'ngrozitoare,
 Ce vor trăi din grozâvii și-avânt
 Pân' va trăi acest bătrân pământ!... (p. 40.)

Prințului Bolkonsky îi e acru sufletul de războiu și fenomenele lui și totuși pleacă la armată. — „Ei, de ce te duci *D-ta* la războiu?” îl întreabă Pierre. — „De ce? Nici eu nu știu! Așa e trebuința. Afară de aceea eu merg... Se oprî... *pentru că viața asta a mea nu mi-e pe plac*”...

Prințul Andrei Bolkonsky e omul nemulțumit cu viața în timp de *pace* și e soldatul îngreșoșat de *războiu*. E tipul lui Tolstoi de mai târziu, alui Tolstoi — eticianul preocupat de problemele vieții.

Cum? Tolstoi nu e mulțumit — poate — nici cu *pacea*, cu *societatea*, cu *viața socială*, cu *curgerea vieții* în vremea *pacii* binefăcătoare? Aceasta transpiră de fapt și din acest roman.

Din modul cum ne prezintă *viața* în timp de *pace*, din *satira ușoară*, aproape neobservată, ce străbate întreg romanul își câștiga convingerea, că scriitorul vede multă, multă *minciună convențională*, constată cu durere, că *viața* nu curge în ogașa-i naturală. Prin *zugrăvirea realistă* a *vieții sociale* rusești dela începutul v. 19, ne prezintă *viața* omenească cu

toate părțile-i de lumină și umbră, — *mai mult umbră*, — cu patimi mari și scopuri mărunte, în vreme de pace.

Într'o fină analiză sufletească vom cunoaște toate țesăturile vieții din lumea înaltă a celor două capitale rusești. O, e așa de „interesantă“ și plină de „senzații“ vieța în vreme de *pace* — ne-o arată doar Tolstoi eticianul..., când se întâlnește aristocrația rusească la „soirée“-uri, unde se țin intrigile multe și se poate „flirta“ franțuzește, unde Napoleon e osîndit ca ucigaș, hoț, antihrist, călău, monstru, căci cu planurile-i îndrăznețe conturbă micile lor distracții...! Ce strălucitoare sunt balurile la curte, la prințesa Elena, unde vanitatea și luxul sunt atotstăpânitoare, unde concepțiile trecutului și lustruiala ridicolă sunt mult prețuite, și ce risipă de forțe în zgomotoasele petreceri ale tinerimii, la cari iea parte și tânărul P. Besuchi, reîntors din Franța. *Pacea* e timpul fericit, în care lumea mare își poate vedea liniștită de micile-i daraveri și marile nedreptăți, când din pricina averilor se cultivă pe o scară întinsă ura între rudenii (bunăoară la moartea bătrânului conte Besuchow) și se țin planuri de căsătorii nefericite (prințul Wasili), când lumea aleargă după distincții, ranguri și avanzări, când atâția țin intrigile la curte, la statul major, între ministrii și ofițeri și în toate părțile. Se pare, că unica filosofie de viață a întregii acestei lumi se cuprinde în vorbele tinerimii rusești: „*Apucă în zbor — norocul fugător!*“ și că lumea e așa de mulțămită și împăcată cu înțelesul acesta al vieții, deși vedem — prin lumina lui Tolstoi —, că cuprinde atâtea decepții și patimi și suferințe și nădejdi îngropate...!

Un alt înțeles și cuprins vieții caută dela o vreme tânărul P. Besuchi. Tolstoi îl poartă pe rând și-i arată, că nu-și poate afla fericirea în idealele de viață ale lumii ce-l încunjură: în petreceri, în vin, în filantropia francmasonilor mistici, nici chiar în dragostea-i romantică față de Natașa. Nemulțumit cu viața în timp de *pace*, se amestecă în problemele războiului, jertfește pentru neam, iea însuși parte în luptă, săvârșește acte eroice în vremea incendiului din Moscva. Dar cele văzute în timpul războiului și în vremea ocupației Moscvei, ceasurile de îngrozitoare chinuri sufletești în zilele prime ale căderii în prisoare și executarea nemiloasă a tăciunarilor Moscvei, la care asistase și el ca condamnat, toate întâmplările acestea din vremea războiului l-au zguduit așa de tare, încât — cum a-

firmă — și-a pierdut pentru totdeauna credința în sufletul omenesc, în putința unei creaturi desăvârșite, în existența lui Dumnezeu. E dat pradă îndoelii și e nemulțumit cu viața. În sufletul său nu este o rază de soare.

Și fiindcă Tolstoi propovăduiește o anumită evanghelie, despre care crede, că e nouă, un nou program și ideal de viață, în care singur se poate găsi îndestulirea și fericirea, e ușor de înțeles, că în cele din urmă își va conduce eroii romanului pe calea noului adevăr. În „Războiu și pace“ acest adevăr e bazat în mare parte încă pe evanghelia creștină nefalsificată.

Deja prințul Bolkonsky — rănit pe câmpiile Austriei — întrezărește conturile altei vieți, i-se deschid orizonturi noi în clipele de suferință și începe să înțeleagă un glas din adâncuri, ce-i vorbește, câtă vreme ochii i-se pierd în nemărginirea ceriului albastru: „Nu vedeă nimic în juru-i decât un ceriu nemărginit, adânc, pe care se trăgeau încet nouri cenuși — *Ce liniște, ce pace sărbătorească* — își zicea el. Asta nu era așa, când alergau mai înainte, strigau și loviau..., atunci nouri nu îngăduiau să se întrezărească nemărginitul ceriu albastru! Cum s'a putut să nu observ eu mai curând această adâncime fără margini? *Cât sum de fericit, că o pot vedeă în sfârșit.* Da, toate sunt deșerte, totul e amăgire, afară de ceriul acesta nemărginit. Doamne mulțumescu-ți pentru *astă liniște și pace*“. Ajuns în ambulanța franceză, îl agrăește însuși Napoleon, dar n'a voit să-i răspundă, ci stătea tăcut, privindu-l: „Ce interese, ambiție, bucurie triumfătoare puteă să aibă Napoleon? Ce era însuși ăst erou în asemănare cu ceriul frumos, plin de dreptate și bunătate, pe care l-a îmbrățișat și l-a înțeles sufletul său...“

Celce altădată propovăduia războiul fără milă, fără prizonieri, ne cântă o melodie cu totul nouă înainte de moarte, rănit în luptele din jurul Moscvei: „Compătimire, dragoste față cu semenii nostri, cari ne iubesc, și dragoste cătră ceice ne urăsc, dragoste față de dușmanii nostri! Da, asta e dragostea ce ne-a propovăduit-o Dumnezeu pe pământ și la care m'a făcut atent sora mea, prințesa Maria, dar carea eu n'am înțeles-o; acesta e motivul, că viața mi-a apărut așa de ticăloasă. Asta e ce mi-ar mai resta, să fac dacă aș mai trăi... Dar acū — e prea târziu“.

Acest ideal de viață îl mulțumește și pe contele Pierre Besuchi. Concepția sănătoasă, fericitoare a vieții o află la *țărani ruși*, cu cari petrecuse patru săptămâni în prinoare franceză. La *aceștia* e fericit a află desăvârșirea vieții, însemnătatea ei etică, pacea mult dorită a sufletului.

Suferințele comune în băraci, filozofia resignată a *țăranelui* Karataiew, povestirea simplă a lipsurilor și păcăniilor lor îi apropie sufletește. „Suferi un ceas — cuconașule — și trăești o veșnicie“.

Cum să nu te captiveze modul de viață și gândire a acestor țărani, cari „zimbînd își povestesc durerile, își petecesc hainele, nu invidiază pe generali și pe boeri, *consideră și pe francezi de creștini*, se roagă în toată seara lui Isus și Mariei, culcându-se pe paie, nu alungă de lângă ei, ci netezesc pe câinele rătăcit cumva acolo, se acoper cu mantaua și dorm ca butucii, iar dimineața se scoală zimbînd ca colacul...“ Dacă în războiu pot să fie așa de împăcați cu soarta, cum n'or fi fericiți în vreme de pace?!

Aceasta e filozofia sufletului creștin, e învățătura evangheliei despre umilință, blândețe și jertfire de sine, care l-a captivat așa de tare pe Besuchi, respective pe Tolstoi.

În „Războiu și pace“ ne arată, că gradul umanismului, a desăvârșirii, a fericirii în om atărnă dela gradul de simplitate, bunătate și adevăr ce poșede omul. Sunt fericirile din evanghelia lui Hristos. Și că în astă privință sufletul celui din urmă țăran rus, a unui Karataiew de pildă, e superior chiar lui Napoleon și cu astfel de însușiri sufletești a putut fi bătut cel mai mare beliduce al lumii, cu astfel de însușiri își poate trece Tolstoi oamenii în triumf chiar și prin proba de foc a războiului.

E de regretat, că Tolstoi în perioada de mai târziu — ca etician și mistic — a dat o interpretare cât se poate de greșită evangheliei, concepției creștine de viață. A criticat aspru toate instituțiile sociale, cultura modernă, statul, militarismul, războiul, biserica și căsătoria, civilizația întreagă. Conturile acestor idei și convingeri se pot marca binisor și în „Războiu și pace“, deși aici arta prevalează încă tendința. Ideile acestea extremiste l-au muncit așa de mult, încât mai târziu i-au fost un chin, mediul o suferință și au făcut din el un martir tainic, un om și artist nefericit.

De altfel „Războiu și pace” e în complexul lui o rară operă de artă, ce i-a creat lui Tolstoi renume mondial, e totodată și un imn măreț închinat slavismului, o epopee grandioasă. Romanul acesta rusesc e cetit și urmărit cu admirație de o lume întreagă.

Când vom avea oare și noi romanul istoric al neamului nostru ?

Dr. ZAHARIA POP.

La problemele bisericii române unite.

(II. Articol final).

II. Misiune internă.

Misiune internă se numește acea activitate a bisericii, care se îndreptează către credincioșii ei cu scopul de a-i deșteptă, ca vieată să aibă și mai multă să aibă. Aceasta proprie nu e alta, decât *păstorire de model*, ca scop și ca mijloace.

Deșteptarea la vieată a sufletelor se face 1. prin biserică, 2. prin școală și 3. prin activitate socială-pastorală.

1. Biserica.

Biserica poate veni în considerare sub respectul: a) a serviciilor divine, b) a deprinderilor de pietate și c) a instrucției religioase.

a) Cum stăm cu *serviciile divine*? Ca lucruri de valoare obiectivă, absolută, sunt introduse în biserica noastră în măsură îndestulitoare (utrenie, liturghie, vecernie) și turnate în forme admirabile, dar în mare parte sunt numai forme, ba numai scheleturi! Câte avem de reformat pe terenul tipicului, liturgice și muzice bisericești, numai atunci o vedem, când ne ocupăm cu ele! Din cauza unor îndrumări precise, atâtea abateri dela regulă, atâtea obiceiuri, uzuri locale, încât te iea groaza! Să ne gândim numai la datinile dela s. liturghie pe satele noastre, la unele obiceiuri dela celelalte servicii (litie, parastas „pentru vii”), și fiind vorba de rit și tipic, să nu uităm nici sacramentele (în câte feluri nu se face botezul, mirul, cuminerea, maslul, cununia!) și sacramentalele și vom vedea, că în acest singur punct, poate nu așa de ponderos ca chestie vitală a bisericii, câtă muncă nu ni-se impune! E vremea însă, să se facă și aceasta muncă, în o biserică atât de cultă, cum

e biserica română unită, în veacul, în care trăim, al XX-lea! Nici alții nu au făcut-o cu sute de ani înainte, dar au făcut-o (d. ex. Rutenii gr. cat. în sinodul din Lemberg la an. 1891, au început însă în sinodul din Zamosce, an. 1720) și dacă neuniții nu o fac, să nu le invidiem gloria de „Graeci siné lege“...

Că în ce chip să se facă această muncă, ni-a arătat-o P. S. Sa actualul episcop al Lugoșului, care ca obiect al sinoadelor de primăvară din anul 1914 a pus: unificarea serviciului liturgic. A lăsat să se alcagă în fiecare protopopiat un referent, care să conscrie toate uzurile diferitelor biserici, în legătură cu sf. liturghie, acelea, însoțite de propunerea sa concretă, să le susțearnă la Ordinariat pentru a se elabora la centru și a se rezolvi la fel și unison. Ceeace a dispus Il. Sa pentru dieceza Lugoșului și cu privire la s. liturghie numai, să se facă pentru toată provincia mitropolitană, la toate funcțiunile liturgice!

Cu aceea nici nu mai pierdem vremea, să o spunem, ce mare păcat e laxitatea în privința înseși ținerii serviciilor divine obligate și lăsăm în grija mijloacelor celor mai drastice, cu cari este a se întreprinde, dacă se mai observă la noi și în viitor abuzuri, ca în trecut.

Altă chestie e: asigurarea frecventării serviciilor divine; despre aceasta mai la vale.

b) *Deprinderi de pietate* ar fi la noi înainte de toate înseși serviciile divine. Sunt în limba maternă, construite așa, că presupun participarea poporului: nimic nu lipsește, numai ca poporul să și știe participă la ele. Durere, aici sunt încă la noi multe de dorit! Chiar și acolo, unde participarea materială nu lipsește, participarea spirituală e de tot slabă! Când vom avea și noi un popor, care așa să iea parte la serviciile divine, cum iau d. ex. Rutenii, Rușii?

Deci serviciile divine să le susținem peste măsura obligată, pentru a nutri totodată evlavia credincioșilor! În acest respect se impune ca cel mai elementar, dar și cel mai prețios lucru: celebrarea zilnică a sfintei liturghii. Sf. liturghie, resp. cultul Pâinii celei vii, e aceea, ce desparte biserica vie de o biserică amortită, înțepenită! Ceeace se face abia la poruncă și după formele externe, e numai un slab semn de dragoste a Mielului. Dacă vedem în catedralele și mănăstirile grecești și azi numai în Dumineci și sărbători celebrându-se sf. liturghie,

în celelalte zile orice, numai aceea nu, să știm, că în biserică primevă eră întors.

Deci dacă unul dintre culturile divine este a se generaliza, înainte de toate sf. liturghie e aceea, apoi urmează acelea, la cari e mai ușoară participarea credincioșilor. ¹⁾

Afară de serviciile divine, la catolicii latini aflăm următoarele deprinderi de pietate: litanii și rozarele de după amiaza, orele de rugăciune și de adorație (cele 40 ore), procesiunile, între cari cele dela ziua sf. Marcu, din 3 zile înainte de Înălțare, și dela Joia Verde. La noi încă sunt diferite rugăciuni sau „canoane“ pentru lipsuri ordinare și extraordinare; procesiuni la înviere, la zilele morților, la țărini, închinările sf. cruci, ș. a. Dar pentru a servi ordinar ca mijloc de evlavie creștinilor, e deosebit de potrivit canonul către Maica Domnului (paraclisul), apoi acela către Domnul Hristos, către sfinții din cer și către îngeri. Acestea să se introducă și să se facă cu evlavie. Poporul însetează după așa ceva; vedem, eum în unele locuri fiind bisericile noastre închise, cercetează și ai noștri bisericile catolice-latine, iar unde preoții noștri le țin deschise, le cercetează în masse și poporul gr. or.

- c) *Instrucțiunea creștină* e aceea, prin ce mai mult se arată caracterul apusan sau oriental al bisericii! Hristos a zis: „mergând învățați...“, iar în Orient dela desbinare încoace toate s'au desvoltat în defavorul predicii. Spiritul bisericii orientale în aceasta chestie mai pregrant îl arată însemnările Iezuiților din Ardeal despre biserică românească de pe vremea s. uniri (1697): „preoții... deloc nu se produc cu vorbiri făcute de ei, cari și ei abia știu scrie și ceti. Ci în sărbători și Dumineci, după sf. liturghie, din o carte veche cetind cuvântare, nimic nu spun mai mult, nu o tâlcuire ori altceva, temându-se de aceea, ce spune poporul celor ce fac contrarul: nu fi mai cuminte, decât cartea aceasta sfântă. Ce sunt aprobate, acestea ni-le ceteste; ce sunt ale tale ține-ți-le ție“ (Nilles I. 145—6). **Până azi sunt sate românești, unde poporul nu e obișnuit cu aceea, să-i tot vorbească preotul și am cetit despre disertații**

¹⁾ În parohia Comloșul-mare gr. orientalii țin zilnic utrenie și vecernie, la noi s'a introdus sf. liturghie, mai apoi zelosul antecesor a introdus și vecernia. Când însă, pentru chestia cu cantorul, s'a raportat lucrul la Ven. Ordinariat, acela a recomandat, ca mai convenientă, în locul vecerniei, cântarea zilnică a paraclisului.

serioase în biserica rusească, cari susțin, că la orientali cântarea unui singur irmos face cât o predică...

Asta-i orientalism. Nu așa zice Scriptura, nu așa a rânduit Mântuitorul. În biserica noastră, precum de nenumărate ori s'a scris, trebuie să-și ia predica rolul său cuvenit, unde încă nu și l-a luat. Spre aceasta vor servi îndemnurile și dispozițiile celor mai mari în tot chipul,

Ca să poți face însă cu succes instrucție bisericească: și aici se naște chestia asigurării umblării la biserică. În multe locuri, în ținuturi întregi, poporul aproape deloc nu cercetează sf. biserică. Căuza sunt: neglijințele trecutului, învățul rău, ș. a. Ca să se curme acest rău, trebuie să ne silim întâiu, ca să înceteze toate cauzele intrinsece, cari stau în calea cercetării bisericii (cum sunt: aranjamentul intern, decurgerea serviciilor divine); să se creeze apoi mijloace de atragere la biserică (cor), pruncii să se ducă regulat, poporul să se abată dela cancelarii și târguri pe timpul serviciului divin. În cadrele reuniunilor încă se va putea face mult pentru atragerea poporului la serviciile divine!

2. Școala.

Deosebit teren de muncă i-se oferă bisericii în școală unde se formează viitorul tinerimii, resp. aceea se câștigă bisericii. Sub 2 respecturi avem să considerăm școala: a) *ca a noastră pe deplin* (școală confesională), în care noi dispunem întru toate, și b) *ca sub stăpânire străină* (școli de stat, comunale, private), unde numai dreptul la creșterea religioasă a pruncilor îl avem.

Sub ori care respect, har Domnului, avem drepturile și datorințele noastre, cari numai să le împlinim, putem mult folosi bisericii.

a) *Școală confesională gr. cat. rom.* că până când va fi, știe bunul Dumnezeu. La tot cazul trebuie să fim mai pesimiști, decât optimiști. Desvoltarea statelor moderne e într'acolo, că acelea să pună total mâna pe creșterea tinerimii și statificarea școlilor s'a făcut și în țeri, cari de loc nu-s dușmane bisericii. De aceea nu putem ști, că chiar normal mergând lucrurile — până când vom avea școlile noastre.

Până le vom avea însă, cade-se, să fie acelea la toată înălțimea! Dacă într'o comună ori oraș sunt mai multe feluri de școli, să nu fie cea gr. cat. mai slabă, ci barem așa, ca

celelalte de sama ei. Salarele, pregătirile învățătorilor sunt egale, sa fie la fel și munca lor! Poporul nostru jertfește bucurios acolo, unde vede, că este pentru ce.

Dintre neajunsurile școlilor noastre relevăm numai unele.

1. *Învățătorii* nu sunt pretutindeni pătrunși de misiunea lor apostolească, ca fii ai bisericii; nu caută a se conforma pe deplin datorințelor creștinești, deși sunt nu numai susținuți de biserică (și stat prin întervenirea bisericii), dar în mare parte și crescuți de ea (cu stipendii). Nu caută învățătorii a munci împreună cu preoții, ba ei între ei nu se află în acea relație strânsă, care să producă mai multe roade. Dacă vre-o tagmă, aceea a pedagogilor reclamă continuă înaintare prin cultivare de sine și prin atingere, schimb de idei cu alții, praxă, ș. a. Conferințele, resp. reuniunile învățătoarești la noi nu si-au ajuns scopul; în forma de până acum n'au fost decât o paradă mai mult: adunarea generală cu festivitățile ei. Scopul e însă un neîncetat contact, o influință reciprocă permanentă, personal și în scris; personal, zic, se convenea la an odată (celelalte: ședințe de comitet, administrație, nu numără), în scris: nici singurul organ nu l-au mai putut susține!

Trebuiesc puse reuniunile învățătoarești pe bază nouă; să se organizeze pretutindeni după districturi protopopești și să convină, barem odată lunar, pentru conferințe serioase, fără mult ifos. În timpuri de pace aceasta nu va fi lucru greu; cum merg cei mai mulți învățători lunar în persoană la receptorat după salariu, să poștească și la o convenire colegială. Anual odată să se țină apoi adunare generală a tuturor reuniunilor!

A fost o greșală și aceea, ce s'a făcut în multe locuri la noi: că învățătorii au fost absolvați de a lua parte la adunările protopopești. Prin aceasta lor nu li-s'a făcut nici un favor, dar s'a laxat legătura dintre ei și preoțime, și — ce-i drept — nu mai aud certele, în lipsa de conducere superioară, de multe ori nu tocmai edificatoare ale popilor.

2. În eparhiile noastre *cauza școlară* nu e totdeauna în mâni corespunzătoare. Corăspunzător e un om în putere, cu pregătiri și aplicări corespunzătoare, care să poată timpul să și-l jertfească resortului acestuia. Să fie neîncetat cu ochii în patru asupra diecezei întregi, să țină în evidență toate cauzele și însuș să cerceteze școlile anual, cum le cercetează revizorul regesc județean; protopopul și așa le cercetează la vizitația canonică! Când vine o cauză, neamănat să se resoalve, ba el să

o cerceteze, fără multe schimbări de acte și să o aranjeze din propria-i inițiativă, unde e lipsă!

Lucruri mari se cer aici în veacul telefonului și al electricității?

Și cum stăm noi, mă rog? Avem referenți școlari, cari au muncit destul pe alte terenuri, sau cari mai au slujbe, de nu știu, unde le stă capul! Pot ei să se frământa, să se pasioneze? Vin acte — se dau la o parte, caută să mai aștepte, vin altele, pe aceeaș urmă, — și într'aceea cine știe, ce interese parohiale și bisericești generale pierd enorm de mult...

Dacă o bancă să zicem, are un director bătrân sau cu alte ocupații, care numai de mântuială își provide slujba; nu cunoaște precis legea comercială, nu ține seamă de scadențe: multe cambii expiră, multe cauze se pierd și crește paguba cu cameta cametelor — fericită e banca aceea! Acționarii ei se pot mângâia cu prospecte frumoase, de dividendă. D'apoi biserica, marea societate „anonimă“ nu merită aceeaș îngrijire? Pierderile ei nu sunt pierderile noastre personale? Singur acționarii ei principali, membrii în direcțiune, vor ști, cum își vor da seama la adunarea generală!

Acestea nu numai la cauzele școlare se referesc.

3. N'avem cărți didactice cum se cade. Școlile noastre, cari se provăd dela Blaj, e imposibil să se ferească, ca altele. Nu știm, ce e cauza, că nu se edau acolo pentru școlile primare cărți la înălțimea timpului. Să nu fiu rău înțeles: avem cărți minunate dela Blaj, dar sunt unele, mai ales la scris-cetit, cari absolute nu îndestulesc. Să vedem numai, ce cărți minunate au străinii (d. ex. Szent István Társulat ungurești și nemțești; apoi celelalte), chiar și românii neuniți: numai noi nu.

Acestea nu sunt iscodite de mine cu scopul de-a calumniă; sunt niște constatări făcute pe urma celor referate de alții, pe cari indignat i-am întrebat: de ce aduc și cărți din edituri străine, nu toate dela Blaj.

Despre alte neajunsuri ori afaceri ale școlilor noastre nu mai vorbim acum.

b) *Catehizarea pruncilor gr.-cat. la școlile străine.* Singurul mijloc de atingere între noi și pruncii dela școlile străine e catehizarea școlară și bisericească (chestia aceasta există și la școlile noastre și să se aplice, mutatis mutandis).

Catehizarea își are importanța sa și prin aceea, că ea asigură bisericii un element, care (de regulă pruncii unor oameni

aplicați în slujba strănilor: fabrici, oficii, ș. a.) altfel poate să pierde de tot.

Catehizarea perfectă nu stă numai în aceea, ca să se țină orele de studiu, ci să se introducă pruncii pe deplin în viața religioasă. Spre acest scop pot servi reuniuni ale pruncilor școlari, prin cari să treacă pruncii în viață. Mai mare îngrijire li trebuiește tinerimii ieșite din școala poporală: pentru aceștia nesmintit să fie reuniuni!

Despre chestia noastră catehetică s'a scris foarte mult. S'a început acum 4 ani o mișcare, care cu privire la școlile poporale încă n'a dus la nici un rezultat (cauza e războiul și mai nou — planul dela Roma de-a se face catehism unitar pentru tot pământul), iar la școlile medii a dus la atâta rezultat (comunicat în „Cultura Creștină”), că s'a preluat planul catolicilor și sperăm, că catolicii nu și-l vor schimba, până vom avea și noi toate manualele gata!

Chestia catehizării însă nu vom încetă a o ține la suprafață, până vom vedea o norocoasă soluție definitivă a aceleia!

3. Activitatea socială pastorală.

Terenul, pe care preotul face misiune cu activitate socială, sunt: a) reuniunile religioase, b) reuniunile economice și c) păstorirea de casă.

a) *Reuniunile religioase.* Iată ceva, ce mulți nu înțeleg; ce reuniuni? au nu este biserica întreagă o mare reuniune? nu sunt parohiile cu organizația lor, subsecțiile acelei reuniuni? La ce alte formații? Ce inovații?...

Ce inovații?! Nu inovații sunt acestea, ci lucruri foarte vechi; la noi ar fi lucruri noi, dar ca atari tocmai așa pot fi respinse, ca zidirea bisericilor de piatră, în locul celor de lemn!

„Biserica, însăși reuniunea cea mai mare, care cuprinde cele mai înalte interese ale omului, pentru scopuri deosebite, supuse celui general, permite și reuniuni deosebite, cari, ca s. p. ordurile spirituale, fraternitățile, corespund unor scopuri deosebite, dar sunt de folos și binelui general (bisericesc și cetățenesc), în singular sunt chiar de lipsă și cu deosebire în prezent sunt de momentuositate îndoită...” (Schüch, Pastoraltheol.¹³ 1905, p. 959).

La catolicii din Apus, în decursul vremilor, s'au dezvoltat o mulțime de reuniuni religioase: de misiuni, de rugăciuni, de

binefacere, fraternității. La noi încă abia suflarea vântului a ajuns despre acestea, măcar că și credincioșii noștri sunt oameni; oe lipsă sufletească simțesc alții, aceea o simțesc și ei. Dovadă aderenții sectelor, cari în cele mai multe cazuri nu fac alta, decât ceareă să se grupeze după aplicările lor de a duce o viață mai religioasă, ci greșesc adresa.

Dintre reuniunile, cari la noi ar fi mai de lipsă, să numim următoarele: reuniunea mariană a pruncilor școlari, aceea a tinerilor feciori, aceea a fetelor, reuniunea femeilor creștine, congregație pentru bărbați. Se înțelege, nu toate se fac în toate parohiile, ci după împrejurări: dacă e parohia mare, permite multe feluri de grupări, dacă e mică, barem una-două; dar ceva în fiecare parohie să se facă!

Asociația catolică regnicolară a edat anul trecut o lucrare: Șematismul tuturor instituțiilor și reuniunilor catolice, după parohii. E un volum de 816 pag., din care însuș Șematismul diecezelor face 765, în acesta sunt 19 dieceze de rit latin, 7 de rit grecesc. La fiecare parohie sunt puse, ce reuniuni și instituții catolice sunt în ea (școli, mănăstiri, societăți economice). E drept, că la parohiile grecești, și unde este ceva, nu se ține în evidență, dar până când parohiile diecezelor de rit latin umplu 596 pag., cele de rit grecesc abia umplu 169 pag.! Căutați procentul! La rom.-cat. aflăm atâtea reuniuni și asociații, încât te miri, cum de pot exista atâtea (d. ex. reuniunea sf. Inimi a lui Isus, a Mariei, a Scapularului, a Sfintei familii, a sf. Ladislau, a rozarului, a sfintei pruncii a lui Isus, a altarului, Ordul III. al sf. Francisc, asociația populară catolică, reuniunea sf. Adalbert, reuniunea de presă, congregațiile mariane, ș. a.), în câte o parohie 6—13; la noi: tabula rasa, situație curată, de-ți-e mai mare dragul (zic, cu puține esecții!).

Un năcaz e la noi cu privire la îmbrătoșarea reuniunilor: totul se reduce mai mult la inițiativă privată, pornind din jos, în atâtea feluri, câte locuri și oameni și lucrul are o soarte tare nesigură, în caz de schimbare a preoților! Ar trebui din sus dirigeat lucrul, ar trebui uniformitate în constituiri, ar trebui mult sprijin muncitorilor de rând din parohii, referenți și directori centrali ai reuniunilor, mai buni ca ai școlilor de azi!

b) *Tovărășii economici*. Acestea sunt însoțiri agronomice, industriale, comerciale și culturale. Ideea lor s'a îmbrătoșat de mult la noi și har Domnului, în unele locuri s'au făcut prăvi succese. S'a îmbrătoșat nu numai din parte biseri-

cească, ci — poate în primul rând — din parte mirenească: intelectualii noștri, băncile, Asociația, au dezvoltat mai multă apostolie pe acest teren, decât preoții și învățătorii. E vorba că ele nu ating directe religiositatea poporului, ci starea lui materială și culturul; și dacă totuși le luăm la problemele de viață ale bisericii, e, că un popor bine situat material — și culturalmente, e mai de folos și bisericii; aceasta a avut în program și afacerile materiale ale poporului, din vechime și — în sfârșit — interesul nostru aduce cu sine, ca preotul să fie în fruntea tuturor afacerilor poporului, nu numai unde se toloșește patrafir! Cu atât mai vârtos, că prin această câștigă și starea materială a preoției.

În această privință multă îndrumare s'ar putea avea prin o organizare a preoției, care s'a făcut la alte popoare, despre care s'a vorbit — și vom vorbi încă! — mai nou și la noi, și pe care mulți au osândit-o, fără să iee în samă, că de ce e vorba! Haec meminisse sufficiat!

c) *Păstorirea de casă*. Toate problemele pastorale bisericești presupun o pășire concretă din partea celor ce le servește: cunoașterea singuraticilor și lucrare în acest sens. Pe baza sfintelor Scripturi și a vechei practice creștine conciliul Tridentin a orânduit, ca să se împartă creștinii în parohii, cu parohi proprii, cari să-și cunoască oile („*eas cognoscere valeant*“ Sess. XXIV de ref. c. 13; cf. Sess. XXIII de ref. cap. 1. „*cum praecepto divino mandatum sit, omnibus, quibus animarum cura commissa est, oves suas agnoscere...*“). Actele episcopiei de Brünn (circular din 30 Nov. 1911 Nr. 7590—19) provocându-se la cuvintele Mântuitorului dela Ioan 10, 11 („*eu sunt păstorul cel bun...*“), spun: să avem înaintea ochilor, venerați în Hristos frați, că acest temelu al îngrijirii sufletelor e pus de însuș Dumnezeu învățătorul nostru, așa, că cuvintele acelea nu oarecareva, dar *singura normă, singura regulă a păstoririi o statoresc*!“

Această pastorație singulară sau de casă a ajuns azi o artă foarte dezvoltată, adevărat ea e un lucru foarte simplu și clar, ci terenul ei de muncă se ramifică admirabil! Ceice au praxă știu, că singur prin aceasta poți vindeca relele din parohie, poți influența creșterea pruncilor, viața tinerimii, a servitorimii. Prin aceasta lucrezi între intelectuali, printre eretici, și altfel de rătăciți; prin aceasta îți câștigi apostoli dintre laici, cu cari apoi faci reuniuni, și tovarășii. Prin aceasta răs-

pândești aceea, ce mai puternic te ajută: *presa* cu toate produsele ei.

Prin acestea ajungi să cunoști pe toți și toate și să ții în evidență, ca cârmaciul o mare mașinărie, pe toți enoriașii tăi, despre cari apoi porți însemnări nu numai cu aceea: când s'a botezat, cununat și moare, ci despre toate referințele lui!

Mai mult să vorbim la acest obiect, ar însemna să pertractăm întregul capitol privitor din Teologia pastorală, ceea ce ar fi un lucru foarte interesant altfel, dar nu e scopul acestor considerații sumare-generale!

Dr. NICOLAE BRÎNZEU.

Temeiurile nădejzii noastre.

— Scrisoare. —

Scumpul meu prietin, în primăvara anului 1914 am petrecut două zile în societatea edificătoare a mai multor frați preoți, cari fac apostolie în un colț frumos al arhidiecezei noastre. În societatea aleasă a acelora am avut fericirea, să mă bucur, să mă înalț și să mă întăresc sufletește, spălându-mă în baia pururea dătătoare de viață a rugăciunilor, a meditațiunilor, a adorațiunilor, cum și a adâncirii și examinării conștiinței, la exercițiile spirituale ținute în cele două zile. La masa ce am luat-o împreună și la finea acelor deprinderi sufletești, intrerupându-se tăcerea, ce ne-o impunea înainte importanța reculegerii spirituale, am discutat și rezolvit cu mult folos diferite cazuri din viața pastorală. Între multele lucruri, cari s'au întreat și la cari s'a răspuns, a fost și întrebarea unui frate în Domnul, cam de cuprinsul următor:

Cum văd frații viitorul bisericii noastre? — continuând a spune apoi, că pe dânsul îl chinuște teama unui viitor trist al acestei biserici.

Îți poți închipui schimbarea bune și însuflețitei dispoziții a celor de față pe urma întrebării și a declarației făcute, mai ales că ele veneau dela un preot talentat, cu lectură și experiență mai bogată, bine situat și în privința materială, care vorbea cu o adâncă durere și serioasă îngrijorare.

Cu exprimarea în chip variat a sentimentelor de feliul acesta vei fi convenit și tu în viață. Astfel de glasuri se aud și colo în convenirile preoțești, reducând aproape totdeauna

Insufleșirea, împruținând pofta de muncă și sporind tânguiri, cari nu duc la nici un bine. Din motivul acesta ar fi dureros și păgubitor, dacă echoul acestor strigăte nu s'ar șterge din suflete, îmbărbătându-se cei prezenți, clarificându-se situații necunoscute de toți, ori privite rău în un moment, când stăpânește în inima omului pusilanimitatea, ori mânia, ori egoismul dur. Ținuta indiferentă, rece și mai ales desprețuitoare față de astfel de pronosticuri și tânguiori ori cât ar fi de șincere de regulă e începutul trist al discordării încrederii în ajutorul lui Dumnezeu și în puterile proprii, e începutul neactivității și al lașității pe frontul, care ar trebui susținut și apărat cu bărbăție și curaj. Asemenea efecte produce și rezolvirea nesuccesă a întrebărilor de felul amintit și mai ales încercarea mamelucilor de a scuza fără motiv ori chiar a aprobă eventualele curente ori fapte condamnabile și neglijințele culpabile a celor chemați să lucreze și să conducă, fie ei pe orice treaptă ierarhică. Eram odată câțiva preoți la misiuni sfinte poporale, în o comună. Discutând la masă chestiuni, ce ne priveau, un confrate bun și zelos spunea, cât de demoralizător influențează asupra publicului din cutare centru cultural și bisericesc faptul, că membrii unei instituțiuni înalte nu plinesc un lucru, ce li-l impune în mod special și constituția instituțiunii. Relevarea aceasta, făcută în credință bună, a fost subliniată de aprobarea aproape generală a celor prezenți. Părerea defavorabilă privitoare la mai mulți bărbați chemați să îndrumeze soarta bisericii s'a schimbat îndatăce, recunoscându-se faptul, s'a constatat prin înseși răspunsurile celui ce a adus pe plan chestiunea, că numai unul singur dintre mai mulți n'are un motiv publice cunoscut, pentru care nu satisface unui obligament, iar ceilalți: unii își fac datorința, alții nu, fiind ori prea bătrâni, ori serios morboși. Cazul acesta îl aduc spre ilustrarea unei aserțiuni de mai sus, neavând celelalte nici o trebuință de dovedire specială.

La întrebarea confratelui dela exercițiile spirituale amintite și în fața declarației lui plină de îngrijorare s'a dat cam următorul răspuns: În viața bisericii noastre poate nici când n'au fost mai multe momente însemnate, din cari cu dreptul se poate deduce la un viitor mai bun și mai fericit al ei, ca tocmai acum. Trebuie să recunoaștem, că în trecut prea mult am privit lumea externă, prea din cale afară am umblat după materie chiar și preoții, neglijând cu mare daună lumea in-

ternă, simburile, în care e viața și puterea, neglijând sufltele noastre, fără de a căror înțelegere corectă lumea externă nici pentru oameni n'ar avea alt farmec și altă însemnătate decât importanța ce o pot da lumii animalele. Spre lumea aceasta internă încep să se îndrepte gândurile oamenilor tot mai mult și mai cu încordată atențiune. Idealuri vechi și acoperite sub spuză cer să se încreste, cer înțrare în inimi și validitate în viață, deodată, ori chiar înaintea multor nizuințe particulare, reclamate de nevoile zilnice. Concepții greșite asupra acestei vieți sufletești dispar și ceața superstițiilor se ridică, cum se ridică negura de pe văi, apărând soarele. Locul acestora îl ocupă convingerile puternice, cari vor arăta în întregime frumuseța etică a eroilor vieții sufletești din toate condițiunile de traiu și pe toate treptele sociale. Ideile sfinte vor avea zilnic tot mai mulți aderenți și martiri, de cele mai multeori necunoscuți. Se vor spori apostolii iubirii, cari în tăcere își vor închină obștescului bine munca împlinită cu devotament.

În serviciul acestei vieți treze, active și virtuozose stau următoarele fapte: vizitațiunile canonice episcopoești, cari în 2 dieceze se țin lanț, reamintindu-ne vremea unui Petru Paul Aron, Gregoriu Maior și Lemeni. Influența acestor vizitațiuni, e incontestabilă: își vede părintele fiii, iar fiii pun la inimă și păstrează cu sfințenie toate învățăturile auzite din gura arhierilor, cari se referesc de regulă la toate raporturile de viață. Conducătorii dela periferii prind nou curaj, nouă însuflețire, pentru continuarea luptei și eluptarea învingerii pe toate terenurile. În o eparhie avem arhieriu, pe care îl faculțează bătrânețele dela obligamentul de a se prezentă mai des în parohii. În schimb însă, în nici o eparhie nu se țin atâtea misiuni sfinte pentru popor și atâtea exerciții spirituale pentru preoți ca tocmai în eparhia din chestiune. Toate acestea se întâmplă cu știrea, aprobarea și pe lângă sprijinul bătrânului arhieriu. Singur ținuta arhierelui din dieceza, care a pierdut mai mult pe urma bullei „Christifideles graeci“ ai-se prezentă ca o enigmă. Dela acela așteaptă opiniunea publică mai mult și acolo era mai adâncă tăcerea. Motivele acestei ținute mi-l-a comunicat și mie însuș arhieriu. Era cecece conciliul tridentin (sess. 23. c. 1. de ref.) numește „debita obedientia“, cu care datoreă, între împrejurările date, mai marilor. Dar, dacă în persoană n'a putut să-și împlinească datorința de a face vizitațiuni canonice — spuneă Preasfințitul — an de an.

s'a îngrijit, să se facă, în diferitele părți ale eparhiei, prin delegați din centru.

Nădejdea în un viitor mai fericit al bisericii noastre ne-o întărește mai departe faptul, că de câțiva ani se țin exerciții spirituale pentru preoți și afară de centrele noastre bisericesti. Instituțiunea aceasta a fost foarte necesară, pentru ca preoțimei noastre rurale să-i servească drept izvor de recreare, de rețelegere și de îmbărbătare în câmpul, ce e chemată să-l cultive așa, cum pretinde Dumnezeu, cum stăruie biserica și cum așteaptă și dorește inima poporului nostru. Hrana sufletească, ce se dă la atari conveniri și experiențele, ce preoții și-le comunică împrumutat și cu toată libertatea, sunt ajutoare, cari nu se pot prețui deajuns. Exercițiile spirituale contribue în măsură neînchipuită, ca preotul să fie și să rămână omul lui Dumnezeu și părintele iubitor și prietenul sincer al poporului.

În legătură strânsă cu exercițiile spirituale pentru preoți stau misiunile sfinte populare, transplantate și în grădina bisericii noastre cu rezultat multămitor. Lucrările acestea, chemate să deschidă larg inimile credincioșilor noștri pentru primirea darului dumnezeesc, sunt arme puternice pentru propaganda religioasă și porniri luminoase și calde pentru primenirea sufletească și întărirea în credință a poporului, expus la nenumărate și foarte grele ispite. Miile de credincioși, cari aleargă chiar și din mari depărtări la misiunile populare, unde sorb învățăturile cu sete și-și depun cele mai intime mărturisiri ale lor în scaunul mărturisirii, sunt dovadă despre solul de clasa primă, ce-l formează inimile credincioșilor noștri. Aceste inimi cu greu se pot închipui cuprinse de o așa grea letargie a păcatului, ca să nu se deștepte la vieață, la astfel de conveniri frumoase, și emoționante și să nu se dorească în apropierea lui Dumnezeu, unde omul își află fericirea, în orice raport de vieață. Cine a luat parte la misiuni sfinte, nu va putea să nu recunoască, că ele sunt unul dintre cele mai eficace mijloace pentru înviorarea poporului și pentru potențarea capabilității lui de muncă serioasă și de progrese reale.

Prevestitori ai unor zile mai bune pentru biserica noastră sunt apoi reuniunile de femei, cari se înmulțesc zilnic și, unde sunt conduse cu pricepere și zel, schimbă internele bisericilor și fața sufletelor membrilor, combătându-se prin ele jenea, murdăria, luxul și indiferentismul religios și în aceeași vreme

formându-se apostoli, cari să propăvăduască virtuțile cu ușurință în tot locul și în toată vremea. Apostolia laicilor ori în ce parte a complexului nostru etnic va fi de o valoare neșpusă, deosebit în familie, de unde trebuie să pornească munca noastră grea și stăruitoare pentru mântuirea și înălțarea neamului și pentru înflorirea bisericii noastre. Un sistem de creștere sănătos, întărit prin învățături corecte și mai ales prin pilde frumoase de o viață plină de jertfe, va face în scurt minuni în mijlocul nostru.

Nicicând nu s'a lucrat la noi cu atâta interes și serioșitate, ca acum, pentru salvarea bunurilor morale, culturale, economice și naționale, primejduite prin consumația fără cum-păt a beuturilor spirituoase. Zilnic se sporește numărul acelor, cari, pe urma propriilor experiențe, a rezultatelor științei și pe urma învățăturilor propovăduite de luminați bărbați de stat și de sociologi cu durere pentru ceice sufer, — au curajul, să spună, că una dintre cele mai de frunte slăbiciuni ale poporului nostru e pricinuită de beutura fără măsură și de petrecerea lui prin cârciume. Înainte cu câțiva ani toți arhieriei au îndemnat în chip deosebit preoțimea noastră, să se lupte pentru delă-turarea acestei nefericite plăgi, care, ca un potop, ne îneacă pornirile bune și ne prăpădește îndemnul folositoare, însuflețirea și spiritul de jertfă, distrugându-ne averi, slăbind vitalitatea neamului, degenerând generații întregi și fiind cea mai mare piedecă a propășirii noastre prin o viață familiară paș-nică, prin o școală bună și prin o biserică, în care se face cultură și moralitate. Prin ziare, prin broșuri, de pe amvon, de pe catedră și pe la prelegeri populare tot mai des și mai convingător se combate patima beției și a sorei ei, a trândăviei. Toate acestea ne fac prognoza unui timp, când vom fi pătrunși de convingerea, că fără de spirituoase, ori pe lângă o consumație foarte moderată a acelor, putem trăi mai veseli, putem munci mai stăruitor și vom avea mai mult, din ce să jertfim, cu mână largă, pentru binele de obște. — Lupta acea-sta împotriva alcoolismului, care luptă e o datorință și națio-nală și umanitară a tuturor, încă e un fapt, pe care se va ră-zimă viitorul fericit al bisericii și al neamului nostru. —

La exercițiile spirituale, despre cari am amintit la ince-putul acestei scrisori, preoții au făcut în corpore, în biserică, și câteva adorațiuni anume așa, că câte unul dintre ei a expus și în cuvinte cugetele și sentimentele, ce le nutreă față

de Euharisticul Hristos. Actul acesta de pietate a lăsat urme adânci în inimi, dupăcum au constatat frații. Din motivul acesta, pentru susținerea tezei, că biserica noastră va avea un viitor mai fericit s'a remarcat și agitația, ce s'a fost început, pentru apostolatul euharistic, pentru apropierea cât mai deasă de sf. euharistie nu numai spre a adoră pe Mielul nevinovat, care trebuie să fie centrul întregii noastre vieți preoțești, și spre a-i mulțăm și a-i cere iertare, ci și pentru ca să ne vindecăm și să ne întărim sufletește și trupește, închinându-ne Lui toate lucrările, toate bucuriile și durerile vieții noastre, care vieață va fi cu atât mai temută și respectată, cu cât va fi mai aproape de Domnul.

La data amintită ne era încă destul de proaspătă în memorie purtarea deamănă, matură, curajoasă și cuviincioasă, ce a dovedit-o poporul nostru la adunarea jubilară a Astei, ținută în Blaj, în August 1911 și la meetingul dela Alba-Iulia din Maiu 1912. Neștearsă din suflete ne era și atitudinea poporului nostru la misiunile sfinte și pe la prelegerile populare, cari nu erau rari. Tot așa neuitat ne era succesul important, ce s'a realizat prin solidaritatea înaltului cler român cu alți factori ai vieții noastre culturale la pomenita adunare jubilară dela Blaj, apoi faptul cunoscut de unii, că arhieriei noștri au lucrat mult pentru recunoașterea partidului politic român. Acest complex măreț de fapte a fost evocat tot pentru întărirea ochilor sufletești, de a putea privi și prin negura suferințelor și a durerilor un viitor mai fericit pentru biserica noastră.

Iubite prietene, de atunci, dela deprinderile acele spirituale din 1914, au trecut mai bine de 3¹/₂ ani, mai grei decum ni i-am putut imagina și pentru noi mai apăsători decât pentru alții din jurul nostru. Cu toții am trăit momente, de multeori, extrem de grele, slavă Domnului însă rari din știrile noastre au fost și sunt deserați de viitorul bisericii, care ne-a ocrotit și ne va ocroti. Omul se teme, prevăzând furtunile, dar cu încredere în Dumnezeu își adună toate puterile spre a le înfruntă și delătură cași acela, care-și apără cu eroism casa amenințată de flacări. Se va apăra și biserica noastră! Capii ei vor relua firul vizitațiunilor canonice. Aceasta o voește Dumnezeu și o doresc fiii. Prin învățători împărtășite direct, ori prin delegați, ori prin scrisori pastorale vor mângăia, luminează și întări tot mai mult poporul. Unul dintre arhieriei noștri îmi vorbiă odată despre importanța controlului, necesară

pentru potențarea însuflețirii celor buni și pentru deșteptarea celor trândavi și a adaus, că sunt mulți, cari nu vreau să fie controlați. În butul supărării unora însă va trebui să se înmulțească controla. Aci nu înțeleg controla arhierescă, făcută în cadre largi și sărbătorești, fiindcă în aceasta nu se pot afla și îndreptă multe lucruri. Nici nu înțeleg vizitația protopopească făcută de regulă în zile comune, fiindcă protopopii fără capelani, cum sunt aproape toți, sunt reținuți în Dumineci și sărbători în parohiile lor, de comun parohii mai mari, la orașe, cu multe funcțiuni și cu ceva venite stolare chiar în acele zile. Muncitorii trimiși în via Domnului, cred eu, trebuie controlați Dumineca și în sărbători, fără pompă și fără șgomot. Numai atunci se poate convinge vizitatorul, cum celebrezi, cum predici, cum catehizezi, cum este ordinea și curățenia în biserică, cum îți sunt ornatele bisericesti și cum le ții pe tine, cum cântă strana, ori poporul întreg, ce duh e în vorba ta și ce demnitate în purtarea ta, cum cercetează poporul sf. slujbe, câți se mărturisesc și se cuminecă. Numai în zilele acestea de muncă spirituală se poate convinge vizitatorul despre activitatea reuniunilor pii, culturale și de binefacere, cari stau sub egida bisericii. Deosebit numai atunci are prilej (bunăoară la în-sărat) vizitatorul, să verse lumină și căldură în sufletele credincioșilor și să le asculte mărturisirile. În Dumineci și sărbători se poate controla și îndreptă aceea, pentruce preotul e preot, iar în zile comune școala, registrele și lada bisericii. Dacă nu s'ar putea face vizitațiuni arhieresti fără cadre largi, un bărbat prudent, drept, nevenal, care știe, cum și ce să controleze, care nu se va dimitte la joc în cărți și la ospete și care nu-i scump la vorbă, când trebuie să vorbească, încă va realiza, cu ajutorul Domnului, atâta bine, cât nu se va putea spune, nici prețul. Dacă controla aceasta nu s'ar face prin un bărbat pus anume, totdeauna cu mandat scurt, nicicând definitiv, — va da Dumnezeu, să se facă prin asesorii consistoriali după districtele protopopești, a căror cauze le sunt încredințate spre referare.

În legătură cu aceasta ating și chestia educației în seminarele teologice. Am înaintea ochilor pe toți superiorii celor patru seminare gr.-cat. române și pe toți titularii catedrelor dela teologiile noastre. Cu o disparentă excepție, toți sunt tineri, cu pregătiri înalte și temeinice, în cari, cred, nu lipsește nici puțința, nici hotărîrea bărbătească de a fi entuziaști dascăli ai clerului tinăr. Dar și aici e încă mult de renovat. Altcum

poate fi palat, la care nu mai trebuie nici cea mai mică reparatură? Apoi că pe lângă toate convingerile religioso-morale, cari se pot câștiga în seminarele teologice, unii clerici nu sunt în viață așa buni și eminenti chiar, cum s'au socotit, după judecata omenească, în seminare, cred, că o cauză de frunte e și faptul, că, ieșind aceia din teologie, nu dau de preoți, cari să-i prindă, cum iau preoții dela diaconi și episcopii dela preoți pe ceice se hirotonesc întru preoți, ori întru episcopi, și să-i conducă cu dragoste și pricepere pe căile arătate în seminare. Astfel ușor se schimbă unii fără de a se putea scuza cu schimbarea repede a sf. Petru.

Avem deja reuniuni de misiuni sfinte în toate diecezele, pe cari preoții, deși e războiu, ar trebui să le invite, ca să-și poată împlini datorința. Reuniunile pii, culturale și de binefacere de prin parohii asemenea au organizație centrală în 2 dieceze și se lucră cu zor pentru acelaș lucru și în celelalte două. Mănăstirea dela Prislop lucrează pentru înmulțirea și perfecționarea membrilor, ca să fie, cece se așteaptă. Din 1915 avem asociația preoților adoratori. Se lucrează foarte serios și Dumnezeu va ajuta, ca în curând să avem congregație de femei, din care se va desvoltă mult dorita mănăstire de călugărițe. Nici când nu s'a putut agită cu așa mare succes împotriva alcoolismului ca tocmai acum, când, parte pentru că nu prea sunt beuturi alcoolice, parte pentru că ce este e foarte scump, se consumă puțin alcool, deși alimentația poporului e mai redusă, iar lucrul mai mult. Relativ, nici când nu s'au ținut la noi, cel puțin în o parte a provinciei mitropolitane, atâtea sinoade, apoi atâtea conferențe episcopoești ca în anii din urmă. Acestea vor trebui generalizate și sporite. E hotărâre consistorială în o dieceză, ca parohiile „de teolog“, să nu se mai conferească fără concurs. În timpul din urmă au fost chemați în sfaturile arhieresti mai mulți bărbați, cari au fost în cura animarum, unde de altcum a avut și are fiecare teren larg de validitate în biserică, în școală, în senatul școlar parohial și districtual și în sinoadele protopoești de primăvară și de toamnă.

Instituțiunile culturale din Lugoj (seminariul teologic, internatul de băleți, pedagogia de fete cu internat, școala de meserie cu internat și școala de cantori), din Orade (seminariul teologic), din Gherla (pedagogia de fete cu internat, clădirile începute pentru seminariul teologic, preparandii, pentru biserica catedrală și reședința episcopoească), din Șimleu (in-

ternatul „George Pop“), colecta pentru un orfelinat provincial gr.-cat. român, fundațiunile mari culturale p. e. fundațiunea I. M. Moldovanu, Dr. Teodor David, Simeon P. Mateiu ș. a. — sunt tot atâtea fapte recente, cari trebuie să ne umplă sufletele de cele mai frumoase nădejdi și încredere în vitalitatea bisericii noastre.

Toate acestea, iubite prietino, sunt fapte mângăetoare și mijloacele cele mai potrivite pentru înviorarea și înălțarea bisericii noastre românești. Și, binecuvântat să fie Domnul, avem și oameni destoinici pentru adaugerea faptelor mărețe și pentru continuarea muncii culturale, religios-morale și caritative. Provincia noastră niciodată n'a avut atâția bărbați cu pregătiri înalte la Roma, Viena și Budapesta, ca în timpul din urmă. Aceștia și alți mulți dornici de muncă mai intensivă și de lumină mai mare vor înainta în un tempo mai accelerat, fiind ei totdeauna de credință, că având dela Domnul mai mult, trebuie să și producă mai mult bine mai ales în împrejurările de tot schimbate, cari pretind ca toți fiii bisericii să lucreze și mai intensiv și mai unitar.

În frământările mondiale să nu uităm următoarele: 1. Constituția bisericii nu se poate schimba, ca cea a statului civil. 2. Să grijim, să nu se producă dușmănie și nelcredere reciprocă între conducători și armată. 3. Când plivim în agrul vieții noastre, să nu călcăm și să nu smulgem nimic ce e bun, mai bine să lăsăm și neghina până la seceriș. 4. Să nu bagatelizăm nimicurile fie bune, fie rele, fiindcă viața frumoasă stă din nimicuri bune, iar începutul unei vieți fără flori și fructe e tot un rău mic. 5. Să ne vedem greșelele noastre și să nu osândim pe frații noștri mai ales fără dovezi convingătoare. 6. Să nu uităm povestea cu „Șapte frați și șapte bețe“. 7. Ostașii aceia — se spune — s'au dovedit mai rezistați în mijlocul suferințelor și mai curajoși, de cari s'au apropiat comandanții cu mai caldă dragoste și cu mai mare dreptate. 8. Nedreptatea zdrobește de multeori chiar și legăturile de sânge. 9. Treptele se mătură de sus în jos; edificiul se ridică de jos în sus sub controlul și îngrijirea celor mari. 10. Bătrânii trebuie sprijiniți ca Moisi, iar tinerii nu trebuie împiedecați în drumul drept.

Scumpe prietino, cugetând, că Dumnezeu este și al nostru părinte ocrotitor și apreciind tot, ce avem și se petrece în

biserica noastră, chiar și în mijlocul distrugerii generale, la care asistăm, să ne întărim nădejdea în un viitor mai bun.

Recomandat în rugăciunile tale umilite, semnez al tău frate pururea gata de serviciu

SENIOR.

Insemnări.

Catehizarea tinerimii adulte. Domnul nostru Isus Hristos a poruncit învățăceilor săi din toate timpurile și locurile, să învețe mai întâiu, apoi să administreze sf. taine, fiind că fără predicarea cuvântului dumnezeesc nu-i credință și nu-i înțelegerea și iubirea izvoarelor nesecate ale grației: nu-i vieță puternică creștinească. Pe urmele lui Hristos a pășit și pășește și mireasa Lui, biserica, cerând stăruitor dela ministrii săi, să predice celor mari și să catehizeze pe cei mici, față de cari Hristos se poartă cu o deosebită grijă. Biserica noastră română gr.-cat. încă s'a ocupat aproape în fiecare sinod cu această mare chestiune, pretinzând, ca, preoții să predice și să catehizeze. Ce privește cateheza avem hotărârea p. 13 și 14 a sinodului din 1700, canonul 11 din 1732, canonul 1 din 1742 și canonul 7 din sinodul dela 1821. Mai limpede vedem acest obligament în can. 6 al sinodului din 1833, apoi și mai limpede în can. 24 din sinodul dela 1869, și în Tit IX c. VI din conc. prov. dela 1872. În cele două sinoade din urmă se vorbește expres despre catehizarea tineretului adult.

Dar pe lângă toată importanța, ce o are instrucțiunea religioasă a tinerimii adulte și pe lângă toate că obligamentul de a catehiza e impus de legea naturală, de cea dumnezească și de cea bisericească, totuș nu se catehizează în tot locul. Neîmplinirea acestei sfinte datorințe are ca urmare rele incalculabile, cari se arată în diferite forme în vieța noastră religio-morală, culturală, socială și economică.

Pentru sanarea acestui rău mai marii bisericii nu înceată a se luptă și a da povețe acolo, unde răul li-se descopere cu sinceritate. Așa mai recent consistorul nostru arhiepiscopesc sub nr. 304/917 scriă, în iarna trecută, unui conducător de oficiu protopopesc următoarele:

„Rubrica 7. din informațiunile preoților ne istorisește un fapt trist și dureros, anume că tinerimea adultă a fost catehizată cu puțin rezultat în 6 parohii, în o parohie nu s'a făcut nici o încercare pentru instrucțiunea catehetică a tinerimii în Dumineci și sărbători, iar în celelalte parohii districtuale s'au făcut încercări zădărnice. Constatările acestea făcute de Vencler districtual cu sinceritatea laudabilă a aceluia, care privește răul cu hotărîrea de a-l sană, ne umple de îngrijorare, văzând, cum nici chiar glasul puternic al împrejurărilor extraordinar de grele de acum nu pătrund la inimile credincioșilor și experiind cât de îngrabă se șterge rezultatul instrucțiunii elementare, chemată să întărească caracterul moral, la baza căruia stă frica Domnului și ascultarea.

Înțelegem o stagnare în instrucțiunea catehetică vara, când lucrul urgent al câmpului împarte pe agricultori și-i obosește, dar ca și iarna, apoi în posturi, când tineretul nu dansează și mai ales ca și acum, când cea mai mare parte a tinerilor e departe de comunele lor, pe fronturi, rămânând acasă băiețandrii și fetele, — ca și în împrejurările acestea să nu aibă catehizarea nici un rezultat, e prea greu de înțeles. Acest fenomen ispitește pe om a crede, că frica Domnului a părăsit inimile, cucerite fiind de indiferentismul, care ruinează, cum zice sf. Scriptură (Sirah, 27, 4): „de nu se va ține nescine pe sine cu deadinsul în frica Domnului, curând se va strică casa lui“.

E trist din cale afară, când intențiunile bune și zelul nu produc rezultatele dorite. În astfel de cazuri omul se poate plânge, cum s'a plâns și profetul Isaie, zicând: „în deșert m'am ostenit, înzadar și întru nimica am dat tăria mea“ — dar nu-i iertat să-și piardă curajul și voia de lucru, ci împăcat în conștiință, că a făcut ce eră dator, să facă, privește răsplata la Domnul ca și profetul amintit, care, continuând, zicea: pentru aceasta judecata mea la Domnul este și osteneala mea înaintea Dumnezeului meu“ (49, 4.) Nu-i iertat, să ne supunem răului, nici nu este îngăduit, să ne împăcăm cu el, ci să ne nizuim din toate puterile spre o fericită renaștere spirituală a tinerimii adulte. Căștiunea instrucțiunii catehetice trebuie ținută la suprafață și socotită de una dintre cele mai însemnate probleme ale chemării preoțești, fiindcă timpul dela terminarea învățământului elementar până la intrarea tinerului în viața conjugală e cel mai periculos. În timpul acesta se prezintă senzualismul cu toata vehemența, întunecând rațiunea junelui și outropindu-i viața morală, dacă prin învățături date cu timp și fără timp, prin sfaturi și îndemnuri date în cateheze și în scaunul mărturisirii nu se vor întări în el bunele moravuri și ambiția nobilă de a nu se lăsa înjugat la carul fatal al pasiunilor urite.

Pentru incunjurarea și delăturarea piedicilor, pentru învingerea greutăților incontestabile de pe terenul instrucțiunii

catehetice și pentru eluptarea succesului să facă Ven. Cler districtual cele mai emergice și mai stăruitoare eforturi. Pe urma acelei activități se vor afla cei rătașiți și se vor vindeca morboșii. De altcum să nu se uite, că este pământ, care preține zoală multă, pânăce produce ceva și că uneori grădinarii nu ajung să vadă și guste roadele pomilor, pe cari i-au plantat și cultivat cu pricepere. Așa e și cu cultivarea sufletelor. Datorință avem să sămănăm, să udăm și să plivim, iar celce dă creșterea este Dumnezeu. Această lucrare dificilă o vom putea implini numai cu răbdarea, cu blândețele și cu zelul creștinesc; deosebit cu ajutorul iubirii, semnul distinct al învâțăceilor lui Hristos. Virtuțile acestea vor aduce în lucrare toate puterile sufletului de preot pentru ajungerea unei ținte așa înalte: pentru îndreptarea tinerilor. Bunînțelegerea dintre preot și părinții tinerilor și armonica lor colaborare încă vor contribui, în mod binefăcător, la rezolvirea fericită a acestei chestiuni.

De altcum, Preaonorate în Hristos frate, când îți va ajuta bunul Dumnezeu, fă obiect al unui serios și temeinic studiu cauzele nesuccesului regretabil de pe terenul catehizării, inculcate repetit și cu toată puterea. Rezultatul studiului comunică-l și cu noi...“

Apelul din urmă al scrisorii consistoriale suscitată e adresat unui singur șef districtual, dar ne sună tuturor, mai ales, dacă, privind lucrul bine, cu toată imparțialitatea, am află și în alte protopopiate chestiunea instrucțiunii catehetice la fel cu stările descoperite cu atâta sinceritate în tractul protopopesc, despre care e vorba mai sus. Din motivul acesta cred, că nu numai respectivul conducător districtual e dator, să studieze cauzele nesuccesului regretabil de pe terenul catehizării tinerimii, ci cu toții, fiindcă dela creșterea generațiilor tinere atâră viața ori moartea neamului și a bisericii. Avem în deplina noastră posesiune casa părintească și biserica. Aici să învățăm disciplină, prevedere, abnegațiune, iubirea muncii, a cărții și a bunei rândueli. Aici să învățăm a aprecia viața altfel decum am socotit-o până acum, înțelegând, că viața e o grea sarcină, pe care e datorință și onoare de a o purta.

Un studiu serios și temeinic ne va arată nu numai cauzele nesuccesului în chestiunea catehizării, ci și mijloacele pentru remediarea răului. Senior.

*

Moravuri noue în ziaristica noastră. Scriitorul acestor șire a trimis în timpul din urmă foi bisericești „Unirea” din

Blaj două „rectificări“, asupra cărora redacția numitei foi a găsit că poate trece la ordinea zilei, fără a-le publica.

Ambele rectificări provocate direct prin lucruri publicate în „Unirea“, erau ținute, dupăcum se poate vedea mai la vale, în termeni foarte obiectivi, și cu toate acestea n'au fost învrednicite de a li-se da obișnuita ospitalitate, nici chiar dupăce ne-am provocat la legea de presă, care deadreptul impune gazetelor respectarea recercărilor de această natură. Pentru a putea sili redacția „Unirii“ să publice rectificările trimise, trebuiă acum să pornim procesul de presă la forurile civile. Cum însă pentru aceasta, în sensul canoanelor bisericii noastre, se cere învoirea specială a Ordinariatului, renunțăm de astădată la urmărirea legală a drepturilor noastre, mărginindu-ne la publicarea rectificărilor în aceste coloane, citite în mare parte și de abonenții „Unirii“. Ținem să fixăm însă, că prin astfel de apucături, a căror apreciere o lăsăm în grija cititorilor noștri, se introduce în ziaristica noastră o seamă de moravuri nouă, necunoscute până acum, cari nu fac cinste nimănui, mai ales nu conducătorilor unui organ care se zice și vrea să treacă de organ bisericesc.

Oricine va citi rectificările ce urmează, ne va da credem deplină dreptate, putând să-și facă de altfel singur o judecată în aceasta chestiune.

I. În 24 August c., provocându-ne la scrisul său „puțin creștinesc și cu multe personalități și atacuri la adresa întregii redacții a „Culturii Creștine“, am cerut „Unirii“ publicarea următoarei notițe-răspuns:

Câteva constatări.

— *Un răspuns ce nu putea să rămână.* —

În legătură cu cele publicate în Nr. 49 c. al acestui organ sub titlul »Cultura Creștină împotriva Unirii«, îmi țin de datorință a face pentru cititorii »Unirii« următoarele constatări.

1. Cititorii »Culturii Creștine« știu, că în coloanele acestei reviste s'a pornit în timpul din urmă o mișcare menită să lămurească, printr'un schimb de idei ținut în cadre strict bisericesti, o serie de probleme, a căror rezolvire norocoasă o socotim de necesară pentru viitorul mai frumos al bisericii noastre. Fiind această mișcare din natura sa foarte gingașă, este limpede pentru oricine, că o deraiare a discuției dela tonul prudent și obiectiv, ori chiar din cadrele constituției noastre bisericesti, este mijlocul cel mai potrivit de-a compromite în fața marelui public întreagă mișcarea. De aceea, când »Unirea« prin articolele sale din Nr. 35—6 despre »reforma consistoarelor« și mai cu seamă prin articolul-ecou al »unui preot dela oate« din Nr. 38, a provocat în cercurile noastre bisericesti supărări în-

dreptățițe, în fața cărora redacția a trebuit să vină cu »lămurirea«-retractare neobișnuită din Nr. 42, mi-am ținut de datorință, ca pentru de-katurarea oricărui dubiu privitor la o solidarizare cu direcția ideilor reformatorice ale »Unirii«, să desaprob și în coloanele revistei unde s'a pornit mișcarea, o atitudine păgubitoare intereselor de viață ale bisericii noastre. Am făcut-o aceasta în termeni de o absolută obiectivitate, fără cel mai mic ascuțit personal, fiind gata oricând să răspund pentru fiecare cuvânt al scrisului meu.

2. Contrar obiceiului revistei de-a indica numai cu anumite litere pe autorul notițelor mai scurte, am iscălit deplin notița din chestie. Am făcut-o intenționat, nu pentru a fi mai »gravă«, ci pentruca astfel prevenind orice atacuri îndreptate împotriva întregii reviste, să cruț pe colegii de redacție dela o seamă de neplăceri, de cari aveau tot dreptul să fie scutiți. Scriitorul acestor șire are din trecut amintiri nu tocmai plăcute în direcția aceasta și nu voia ca din acest prilej ele să se mai înmulțească cu una.

3. Și ce a făcut »Unirea« în fața acestora?! A deplasat chestiunea cu totul, și fără să spună un singur cuvânt în meritul lucrului a atacat după vechea rețetă, întreagă redacția revistei, ocupându-se foarte pe larg de o altă notiță a »Culturii Creștine«, referitoare la ordinațiunile contelui Apponyi. Pentru a califică aceste maniere de »discuție principiară« și ieșirile puțin creștinești de colorit personal îndreptate împotriva scrisului, nu cheltuiesc un singur cuvânt, fiindcă am convingerea, că cititorii acestui organ mă pot dispensa dela aceasta, formându-și singuri o părere în cauză. Țin însă să protestez împotriva învinuirilor nedrepte și gratuite, că redacția revistei nu ar fi avut ori nu ar avea simț și interes pentru chestiunile mari ca »Hajdudoroghul«, »autonomia catolică«, ori chiar »cele două ordinațiuni ale ministrului Apponyi«. Cetitorii acestui organ, dintre cari cei mai mulți citesc »Cultura Creștină« cunosc mult mai bine spiritul acestei reviste decât să trebuiască a-i face o apologie. Ea n'a rămas mută nici în fața vlădiciei de Hajdudorogh, nici în chestia autonomiei catolice și a găsit cuvinte la loc și pentru ordinațiunile lui Apponyi. Regretăm, că aceste din urmă n'au îndestulit redacția »Unirii«, dar credem că citindu-le încă odată, poate cu mai multă atenție, ori luându-și chiar sarcina de a-le reproduce în »Unirea« pentru a fi cunoscute în întregime și de cititorii acestui organ, nu va mai putea avea plăcerea de a ne găsi năi pentru cele »câteva (!) șire«, cu cari afirmative mântuim aceasta chestiune. Semnul redacțional (ar.) acoperă din întâmplare chiar pe scriitorul acestor șire, care o roagă deadreptul să cerce a-l blamă prin reproducerea acelei notițe. Și ca lungime (cam o coloană de-a »Unirii«) și ca energie ea va mulțumi credem pe toți cetitorii »Unirii«, fiind în aceeași vreme și de actualitate.

Acestea sunt constatările, cari după părerea mea, nu puteau să rămână. Le-am fixat în firma credință, că am avut datoria s'o fac și în nădejdea ca asupra lor nu va trebui să mai revin.

II. De fapt nădejdea aceasta nu s'a împlinit. Ideile cuprinse într'un articol din Nr. ultim al acestei reviste au îndemnat »Unirea« să reproducă acel articol în întregime, punându-i în frunte o notiță, prin care se discută sinceritatea

Întregii noastre redacții, afirmându-se că articolul nostru de acum ar justifică pe deplin ideile cuprinse în articolele „reforma consistoarelor” desavuate mai înainte. Pe urma acestei notițe am cerut „Unirii” publicarea următoarelor șire:

Onorată redacție!

În legătură cu notița DVoastră din Nr. 68 (15 Noemvrie c.), care însoțește reproducerea articolului »Consistoarele noastre în lumina istoriei« din Nr. 16—17 al revistei »Cultura Creștină«, Vă rog să publicați în proximal Nr. următoarea *rectificare*.

1. Între articolele »reforma consistoarelor« din Nr. 35 și 36 ai »Unirii«, desavuate din partea subscrisului (în Nr. 14—15 al »C. Creștine«) și între articolul păr. Dr. Zemovie Păclișanu »Consistoarele noastre în lumina istoriei«, pe care a-ți avut amabilitatea de-a-l reproduce, este o deosebire cât se poate mai *esențială*. În articolele DVoastră se spune în legătură cu reforma consistoarelor, că în viitor arhierul să fie dator »a *răspunde* nu numai conștiinții sale, ci și consistorului« (vesi coloana a treia de pe pag. 1 a Nr. 35 al DVoastră), iar la noi se zice, că pe urma reformelor plănuite »raportul față de arhieru al consistorului ar rămânea... tot în cadrele constituției divine a bisericii lui Hristos« (vezi pag. 476 alinea a doua), ca o corporație de *sfetnici* ai lui. Dacă DV. n'ați observat aceasta deosebire fundamentală a-ți avut »pech«, iar dacă a-ți observat-o și totuși credeți că »în expunerile istorice autorul (nostru) justifică deplin (!) atitudinea DVoastră«, Vă felicit.

2. În lumina acestora, resping cu toată hotărîrea cuvintele DVoastră prin cari cereți a zeflemiza sinceritatea redacției dela »Cultura Creștină«. Gădesc că trebuie să fac aceasta, întâiu, pentru că DV. în cazul cel mai bun a-ți avut dreptul de a discuta sinceritatea mea, a celui ce a încălț creștinește notița de desavuare a reformelor DV. și la nici un caz sinceritatea întregii (!) redacții, iar în locul al doilea, pentru că după cele de mai sus lipsa de sinceritate în această afacere pare-că nu este de a se căută pe partea noastră.

Din aceste rectificări, a căror publicare „Unirea” a refuzat-o cu o încăpăținare mult grăitoare, cititorii noștri pot să-și facă o judecată clară atât asupra meritului chestiunilor în discuție, cât și asupra procedurii urmate din partea „Unirii”. Că ce principii de etică se desfac din această procedură, cu *siguranță necreștinească*, nu suntem în situația s'o știm. Știm însă atâta că pe calea aceasta la „Unirea” s'a înstăpănit un for suveran, care crede că dela judecata lui nu se dă apelată. Și totuși — cine n'o vede? — acest for stăpânește numai la aparență. În realitate, judecățile lui implacabile sunt cele mai sigure semne ale sfârșitului unei vieți de creștin, care moare lăpădându-și legea!

Dumnezeu să-l ierte!

Dr. Alexandru Rusu.

CRONICĂ.

Consacrarea noului arhiereu al Gherlei s'a făcut cu mare solemnitate în 4 Decembrie c. (sărbătoarea intrării în biserică). Ca și cu alte prilejuri de acestea, Blajul nostru a găzduit și acum oaspeți veniți de pe cuprinsul întregii noastre provincii bisericești, în chip deosebit s'a impus însă de astădată numărul mare a celor de pe teritoriul eparhiei gherlane — chiar și de prin Maramurăș —, fiii sufletești de mâne ai noului arhiereu.

Ca puncte a serbărilor cari pot interesa pe cititorii noștri încreștăm cele două vorbiri ce s'au rostit în catedrală, alocuția I. P. S. S. mitropolitului, și răspunsul pâr. episcop Iuliu. Pâr. mitropolit a stăruit asupra observării cât mai conștiențioase a canoanelor, care impune arhiereului să cârmuiască între marginile dreptății, amăsurat celui dintâiu cuvânt al Pravilei, care zice: „cade-se arhiereului să fie drept judecător“, îngăduind ca ceice caută justiție să se poată bucura de remediile iuridice pe cari i-le îmbie legea. Noul arhiereu după cuvintele obișnuite de mulțămită, promite solemn și cu multă apăsare că „interesele bisericii vor fi grija sufletului său, ziua și noaptea, durerile ei luptele sale,... înflorirea și mărirea ei, viața lui.“

Cu acest program pășeste noul arhiereu în lumea sufletelor ce-i sunt încredințate, program ce nu lasă alta de dorit, decât să fie cât mai complet înfăptuit. Ajute-i Domnul! (Redacția.)

*

O nouă conferință episcopescă au ținut arhierii noștri cu ocazia hirotonirii episcopului de Gherla, la 4 Decembrie c. aici în Blaj. Evenimentele mari la ordinea zilei, cari în chip firesc ating și interesele de viață ale bisericii noastre, dar mai cu seamă chestiunea autonomiei catolice, aceea a școlilor noastre de graniță și atitudinea implacabilă a ministrului Apponyi în cauza ingerinței jignitoare a comisarilor asupra preparandiilor noastre, au silit pe arhierii noștri ca acum a treia oară să se adune în această toamnă la sfat.

Conferința aceasta a fost de altfel o urmare firească a celor de mai înainte. Hotărârile luate acum privitor la singurătatea chestiunii discutate, constituie numai un pas mai departe pe calea ce tot mai mult se limpezește: a revendicării dreptu-

rilor noastre firești prin o tot mai energică și mai deamnă pășire împotriva atacurilor ce tot mai mult ne primejduesc biserica. Sperăm că cuvântul arhieresc care se îndreaptă acum către tronul supremului patron va sosi acolo încă la vreme și mai ales ne place să credem că demnitatea și energia cu care el va fi susținut acolo va putea servi spre mângâiere tuturor fiilor bisericii noastre. Cu alte cuvinte, sperăm că el va fi ascultat!

Altfel, intrăm cu adevărat în cea mai critică situație, care pentru biserica noastră înseamnă o primejdie cum n'a mai îndurat până azi. Ținuta bărbătească de până acum a arhierilor noștri va cere atunci dela ei poate și alte jertfe, jertfe cum numai în zile mari pot să se aducă. Dar mari sunt și vor fi zilele acele, atât de mari, încât nu ne îndoim, că doritele jertfe — arderile de tot — încă se vor aduce!... (ar.)

*

Conferența de toamnă a episcopatului catolic maghiar s'a ținut anul acesta în 7 Noemvrie. Din comunicatul ce s'a publicat în foile maghiare (pe cele românești, se vede, nu le interesează tot lucrul), aflăm că obiectul conferenței i-au format următoarele chestiuni: *autonomia catolică*, noul codice al bisericii apusene, enciclica papei referitoare la predicare, *un memorandum al comisiei regnicolare a greco-catolicilor maghiari* și alte câteva chestiuni mai mărunte referitoare la școli și la mișcarea reuniunistică.

Dintre acestea pe noi ne privește chestiunea autonomiei, și aceea a memorandumului greco-catolicilor maghiari. Aceștia din urmă nemulțămiiți, se vede, cu rezultatul obținut, în forma vlădiciei de *Hajdudorogh*, mișcă toate pietrele pentru a se putea cumva furișă și în cadrele ciuntite ale vlădiciei noastre, pescuind după sufletele cari ar dori să se roage mai bucuros „grecește“ (!) decât românește. Acesta le-a fost, pe cât știm tot din gazetele ungurești, memorandumul adresat conferenței episcopale. Că aici ce s'a hotărât nu suntem în situația de-a ști, credem însă a ști ce ar fi trebuit să se hotărască, și anume, că memorandumul să se pună pur și simplu, fără nicio răspuns, la arhiv.

Neasămănat mai importantă este pentru biserica noastră chestiunea *autonomiei*, care după vorbele comunicatului însuși pare a se apropia în sfârșit de realizare. Punctul de vedere

al bisericii noastre, asupra căruia n'a insistat mai nou în Nr. 14—15 c. al acestei reviste, este fixat cât se poate mai limpede în toate memorandele conferențelor noastre episcopicești, așa că factorii competenți sunt după părerea noastră deplin orientați asupra lui. Cuvântul nostru e spus și dacă acest cuvânt totuș nu va fi ascultat, ce să ferească Dumnezeu, vina parecă vom purta-o singur noi, pentru că n'am știut să-l spunem cu destulă apăsare. De aceea n'avem destule cuvinte, să îndemnăm pe toți cei competenți, să „privegheze și să se roage“. Iar dacă au lipsă de lucrători în vie, să nu pregete a ne chema la lucru. (ar.).

Dispoziții papale referitoare la bisericile răsăritene. În strânsă legătură cu introducerea noului codice de legi pentru biserica apusană, s'au adus în Roma o seamă de dispoziții și pentru bisericile răsăritene, dovedindu-se odată mai mult că interesele acestor biserici încă se urmăresc acolo cu atențiunea cuvenită.

Mai importantă dintre aceste dispoziții este *crearea unei noue congregații*, cu totul independente, pentru afacerile bisericilor răsăritene. În virtutea unui „*motu proprio*“ al Papei dtto 1 Maiu c. cu ziua de 30 Noemvrie a încetat adecă secțiua pentru aceste afaceri din congregația propagandei, și cu 1 Dec. c. și-a început activitatea o nouă congregație. Având în frunte ea prezident pe însuș Pontificele, noua congregație va avea de membri mai mulți cardinali — dintre cari unul va face pe secretarul —, un acesor ales dintre reprezentanții cei mai distinși ai clerului și mai mulți consultori de ambele rituri. Oficiantii de asemenea se vor lua dintre preoții orientați în chestiile bisericilor răsăritene. De această congregație se va țineă întreagă disciplina și ritul oriental — chiar și chestiile mixte aparținătoare ambelor rituri — precum și tot ce privește partea personală a acestor biserici. Pentru toate afacerile acestea noua congregație se inzestrează cu toate acele drepturi și privilegii pe cări le au celelalte congregații pentru biserica apusană, cu escepția drepturilor congregației sacralui Oficiu, care și pe mai departe rămâne un for comun pentru ambele biserici.

O altă dispoziție referitoare la bisericile răsăritene este dispoziția unui nou „*motu proprio*“ dtto 15 Octomvrie c., că pentru ușurarea studiilor bisericicești răsăritene să se ridice în

Roma o nouă academie papală, și anume în ospitiul converțiilor, aproape de Vatican. Ea va sta din un curs de doi ani, având să se propună aici tot ce interesează Orientul nu numai din punct de vedere curat bisericesc, ci și părți profane cari au ceva legătură cu latura bisericească. Se va propune între altele întreaga teologie specific ortodoxă, ritul, disciplina, etnografia, arheologia, geografia și alte chestiuni aparținătoare acestor domenii. De aceea între ascultători se vor admite și ortodoksi cu scopul de-a se putea instrui asupra acestor chestiuni și în altă lumină decât aceea a oficialității bisericești ortodoxe. Intențiunea principală este însă, să dea uniților posibilitatea de-a se desvoltă în acești rami de știință, cvalificând de altă parte neasămănat mai bine ca în trecut pe acei preoți apuseni, cari vor avea să păstorească între răsăriteni.

Ambele aceste dispoziții dovedesc un cald interes pentru biserica noastră, care fără îndoială ocupă cel dintâiu loc între bisericile răsăritene unite cu Roma, și asta ne îndreptățește să credem, că viitorul ei are să fie tot mai frumos. De acum, așa credem, Roma ne va putea cunoaște din ce în ce mai bine și mai direct, iar din asta numai bine poate să urmeze. (r.)

*

X Răvașul războiului în parohii. Confesiunile din patrie se întrec într-o adunare și prelucrarea datelor statistice, în cari vor arăta, la timpul său, activitatea, ce au desvoltat-o și jertfele, ce le-au adus în războiul acesta. În primăvara acestui an „Reuniunea Pázmány a scriitorilor și ziaristilor catolici” a publicat un chestionar pentru însemnarea activității, ce s'a întreprins și se va mai întreprinde dela începutul și până la finea războiului, în fiecare parohie, cum și pentru însemnarea tuturor evenimentelor și experiențelor de pe acest teren. Chestionarul are 82 întrebări, cari se referesc la pastorația militară pe câmpul de luptă, în spitale și acasă, la serviciul sanitar și la activitatea caritativă, economică și școlară a bisericii catolice pe timpul războiului. Mai amintesc aici pe Jidani. Cercul VI izraelit și-a ținut adunarea generală în Budapesta, la 15 Octomvrie curent. În adunare s'a făcut multă vorbă și despre participarea Jidovimii ungare în războiul mondial. Președintele a osândit în termeni foarte aspri pe toți cari le bagatelisează rolul în această încurcătură uriașă, în care ei participă cu aproape 1/4 de milion ostași, având 20.000 distincții, dintre cari 200 poartă medalia de aur pentru vitejie.

Scopul acestei vii interesări este evident: arătarea vredniciei lor în războiu și procurarea armelor pentru apărare în caz de trebuință. Bine fac! Cu mult mai bine vom face noi, fiindcă ne este mai de trebuință decât catolicilor, reformatorilor și judeilor, dacă vom încreștă cu diligență de albină tot ce am făcut sub durata războiului. Numai așa vom putea arăta și noi patriei comune rolul și fidelitatea, cu cari am adus jertfe enorme pe fronturi și după fronturi pentru gloria tronului și existența statului. (sr.)

*

Viena religioasă din Rusia revoluționară este în plină prefacere. Revoluția din primăvara acestui an, care a sguduit din temelii vechile organizații puse în serviciul țarismului autocrat, provoacă schimbări esențiale și pe terenul religios. Ideile democratice cari stăpănesc pe conducătorii actuali ai vastului imperiu se validează în chip firesc și în lumea atâtor conștiințe sugrumate din partea despotismului de până acum a bisericii pravoslavnice.

O icoană clară a stărilor religioase din Rusia nu putem încă să ne formăm. Totuș, putem fixa de pe acum câteva momente mai însemnate, cari ne pot servi ca puncte de orientare.

Ca cel mai însemnat lucru pe acest teren încreștăm hotărîrea guvernului provizor, prin care se *desrobesc conștiințele celor ce nu aparțin legii pravoslavnice*. În 27 Iulie c. s'a adus anume legea, că „tuturor cetățenilor statului rusesc li-se asigură deplina libertate a conștiinței“. O urmare firească a acesteia — anunțată tot din partea guvernului — este, „că deprinderea drepturilor cetățenești și politice nu atârănă dela religione și de aceea pentru convingerile arătate în chestii de credință nime nu poate fi prigonit și restrâns în drepturile sale de orice natură“. Acelaș guvern *a regulat de nou raportul față de stat al bisericii pravoslavnice*. Îndată la începutul revoluției s'a șters instituția „procuraturei supreme“ creată de Petru cel mare cu scopul de-a aservi biserica total scopurilor politice țariste. De acum biserica pravoslavnică — ca și celelalte de altfel, — își va avea *autonomia* sa deplină, putând să se valideze în cadrele instituțiilor proprii. Averile bisericesti vor fi *secularizate*, plătindu-se, în schimb, întreg personalul eclesiasitic din partea statului. Dela patriarhul, care va rezidă în Moscva — vechea reședință a patriarhilor

— până la cel din urmă preot de sate, toți membrii clerului se vor constitui în cadrele strict bisericești ale *sinodalității* prin *alegeri*. Mână liberă va avea în viitor biserica și pe terenul *legislativ*, unde statul se va amesteca, prin ministrul său de culte, singur în chestiile așa-numite mixte, între cari se însăriră purtarea matriculelor, căsătoriile, desfacerea acestora ș. a.

Aceste sunt momentele mai însemnate ale vieții religioase din Rusia, așa dupăcum se pot fixa din știrile puține, cari pot trece frontul. Pentru biserica Romei ele sunt neasămănat mai favorabile decât stările de pe vremea țărilor și de aceea salutăm cu bucurie aceste prefaceri religioase de mare importanță. (ar.)

*

Ștergerea legii Iezuiților (Jesuitengesetz) este fără îndoială una din cele mai frumoase pagini ale începutului de democratizare a imperiului german.

Creată în toiuul faimosului „Kulturkampf“ din anii 70 ai veacului trecut (4 Iulie 1872), această lege dispunea în primul său §, că ordul Iezuiților și ordurile înrudite cu el se eschid de pe teritorul imperiului; case noue nu pot înființa, iar așezările existente trebuie desființate în cel mult 6 luni de zile. Un al doilea § dispunea apoi, că membrii acestor orduri se pot scoate de pe teritorul imperiului, dacă sunt străini; iar dacă sunt indigeni, li-se poate fixa un anumit loc unde au să petreacă, oprindu-li-se mutarea aiurea.

Catolicismul din Germania a luptat dela început din răsuputeri contra acestei legi pe cât de reacționare, pe atât de jig-nitoare a intereselor bisericii catolice. Nădejdi pentru ștergerea ei și-a putut face însă numai dupăce în 1882 partidul catolic (centrul) a început lupta și în parlament. Nu mai puțin decât în 9 rânduri a reușit să obțină pentru planul său majoritatea parlamentară, dar consiliul federal (Bundesrat) a nimic totdeauna hotărîrea „Reichstag“-ului din Berlin. În 1904 s'a făcut totuș atâta că s'a șters § 2. În 19 Aprilie a acestui an s'a delăturat în sfârșit, cu invoirea consiliului și primul ei §, ștergându-se prin aceasta întreagă legea, care de mult eră socotită ca o adevărată pată pentru Germania imperială.

Pe urma acestei modernizări au mai urmat în timpul din urmă și alte reforme salutare și toate semnele arată, că Germania va trebui să adopteze pe încetul toate reformele democratice cerute de spiritul vremii. (r.)

Cărți și reviste.

Dr. Nicolae Brinzău, Domnului să ne rugăm. Cărticică de rugăciuni și cântări întocmită pentru mici și mari. Ediția II. amplificată. Vulcan 1916. Prețul 70 fileri.

Din cele 64 pagini 16⁰ ale primei ediții a cărticelei pâr. Dr. Brinzău s'a făcut în ediția a doua o carte cu aproape de două ori atâtea pagini. Din cărticica bună de rugăciuni a elevilor școlilor noastre populare, ediția nouă a făcut o carte de rugăciuni pentru »mici și mari«, pentruca să nu mai fie deplin potrivită nici pentru unii nici pentru alții. Am fost anume și suntem de credința că e timpul suprem să lăsăm odată obiceiul de-a face din cărțile noastre de rugăciuni o marfă, care îndreptându-se cătră toți, se va desface poate cu mai multă ușurință, dar nu va avea valoarea pe care trebuie s'o aibă o carte de rugăciune.

Plusul de pagini al acestei ediții îl dă paraclisul, mai multe rugăciuni noue, parte originale parte scoase din euhologiu și din Goar, apoi câteva poezii religioase și colinde. S'au omis în schimb din cântările bisericesti ale primei ediții, înlocuindu-se în parte cu altele. Are și 4 ilustrații potrivite de asemenea parte pentru cei mici, parte pentru cei mari.

De observările noastre făcute din prilejul ediției din 1912 (vezi această revistă a. II. p. 476—7) nu s'a ținut nici o seamă. Textul sf. liturghii are și acum abateri dela textul oficios al liturghierului mai nou (ca »comună« în loc de »locuință«, »întristare« în loc de »nevoie« și firește »trupul« — folosit de altfel și de unii din arhieriei noastre — în loc de »corp«), despre preot se spune în două locuri (p. 21 și 37), că »strigă« în biserică, iar porunca a șasa sună astfel: »să nu faci necurătenie«. Oglinda sufletească dela mărturisire potrivită mai mult pentru copii, are la porunca a șasa câteva întrebări neobișnuite și puțin reușite; despre părerea de rău abia se face amintire. Rugăciunile scoase din euhologiu preoților noștri, cari le rostesc la deosebite sacramentale, în numele bisericii, se dau ca rugăciunile economului, fără a se fi schimbat textul liturgic, cum s'a făcut bunăoară la prima rugăciune din molitva mărturisirii. Dar în sfârșit cartea este aprobată de Preasfințitul nostru dela Lugoș și astfel observările acestea au mai mult însușirea unor semne de întrebare.

Cartea pâr. Dr. Brinzău este încolo bine adnotată, tipărită frumos și cu toate că e legată în păreți tari destul de ieftină. O mulțime de însușiri, pentru cari se va vinde, credem, ca puțin din cărțile noastre de rugăciuni. Se poate avea dela autor în Comloșul-mare (Nagykomlós) comitatul Torontalului. (ar.)

*

Într'un număr mai nou (47 din 23 Noemvrie c.) al organului preotesc maghiar »Egyházi Közlöny« un preot gr. catolic:

se ocupă de noul codice al bisericii apusene în legătură cu biserica greco-catolică. Relevând deosebirea ce există în privința practicei iuridice între provincia noastră bisericească, care stă pe terenul dreptului răsăritean și între cele trei vlădicii gr. catolice supuse mitropolitului de Strigon, unde tot mai mult s'a introdus practica dreptului apusean de până acum, ajunge la concluzia că ar fi timpul să se facă ceva pentru ca aceste două grupări de biserici greco-catolice să se unească asupra unei proceduri comune, firește în spiritul modern al noului codice apusean. În scopul acesta propune o comisie interdiecezană de canonisti ai acestor episcopii, care să fixeze amănunțit acele canoane ale noului codice apusean, cari pot fi acceptate de biserica răsăriteană, ținându-se seamă de așezămintele și tradițiile acesteia. Privitor la acestea s'ar cere apoi învoirea Scaunului papal să fie extinse și la greco-catolici, iar restul s'ar prelucra în spirit răsăritean, dar firește tot în forma noului codice.

Ideea aceasta, fără îndoială ar putea grăbi o modernizare și o mai bună fixare a dreptului vigent în biserica noastră, dar la o realizare a ei în forma propusă nu credem să se poată ajunge. Este cu mult mai puțină legătură între biserica noastră și între bisericile rutene respective cea de Hajdudorogh și chiar motive grave de ordin politic pot milita împotriva unei cooperări, care pentru deosebirea destul de esențială, relevată mai sus, ce este între aceste biserici în privința dreptului vigent acum, poate nici n'ar succede. S'ar putea face însă lucrul curat numai din partea provinciei noastre bisericești și noi credem că o încercare de aceasta ar putea avea cele mai frumoase rezultate. (r.)

*

Revista Iezuiților din Ungaria »*Magyar Kultúra*« (Budapesta) are în fruntea Nr. 23 (5 Decembrie c.) un articol de mare importanță despre chestiunea presei. Ocupându-ne și noi la alt loc al acestui număr de această chestiune, am socotit că facem bun serviciu cauzei, relevând aici ideile principale ale articolului scris de redactorul Bangha Béla.

Înainte de toate se insistă în el cu multă putere de convingere asupra importanței uriașe a presei, pentru care această chestiune se ridică în primul loc între problemele de viață ale concepției creștine reprezentate prin biserică. »Presa este despotul gândirii, este factorul omnipotent și omniprezent, care influențează și îndrumă totul, și cuvântului căruia se supun toți, chiar și aceia cari mai puțin o bănuiesc aceasta. ... Presa este domnul, conducătorul și dictatorul a toate«. Abia se mai găsește astăzi știutor de carte, chiar și în cele mai ascunse sătulețe de munte, care prin mijlocirea presei să nu se ridice din lumea sa îngustă și banală în cercul de idei sau fapte cari se succedeză în lumea mare a întregii omenimi. Și 'n asta stă puterea presei, căci

nu se poate vesti ceva mai cu efect, de nicăiri și din partea nimănu, decât dacă zilnic se militează, în altă și în altă formă, pentru acelaș gând și pentru acelaș ideal — așa cum o face presa: amvonul modern al oricării apostolii.

Ni-se arată apoi, în colori vii, cum s'a priceput de bine capitalul și comerțul să pună în serviul său acest factor atotputernic, această mare putere a lumii. Și în această ordine de idei se arată primejdia — durere din partea multora încă neînțeleasă! — ce invoalvă acest fapt pentru toată concepția crăstină, pentru biserica Mântuitorului nostru. Cunoașterea primejdiei este primul pas spre a o putea delatură, respective preveni, și aceasta parecă tot mai mult câștigă teren în sufletul conducătorilor chie-mași ai bisericii. Atăta însă nu ajunge. Ne trebușc fapte, și încă fapte mari și în grabă. Cu lucruri făcute cu zăbavă, ori numai ca de mântuială nu se poate face nimic pentru salvarea intereselor atât de primejduite ale bisericii. Aici nu mai ajută decât crearea unei prese atât de puternice încât să rivalizeze, în cel mai strict înțeles al cuvântului, cu produsele cele mai de seamă ale presei ce stă în serviciul fiilor lumii acesteia.

Presă, presă și iarăși presă sunt cuvintele de încheiere ale autorului, care vine direct cu propunerea, că timp de vre-o 5 ani cel puțin ar trebui sistate toate creațiunile de altă natură, punând tot prisosul celor mari și a celor mici, câteva milioane cel puțin pe an, exclusiv în serviciul acestei idei, a presei, fără de care vom pierde tot ce am creat până acum sau vom creă în viitor. Cu adevărat: »scriptis scripta opponenda«, cum a zis preafericitul părinte, papa înțelegător al vremilor: Leo al XIII-lea. Acum ori niciodată!

Aceste sunt ideile păr. Bangha, unul dintre reprezentanții catolicismului maghiar, care nu pregetă a desvâlă în publicitate rane, dela a căror vindecare așteaptă mântuirea bisericii sale. Cuvântul lui deschis și îndrășneț va trezi poate și la noi tot mai multă înțelegere față de acest amvon modern al gândirii.

Ajute Dumnezeu! (ar.)

*

Dintre studiile apărute în presa bisericească maghiară din prilejul jubileului de 400 ani al »reformațiunii« (31 Octomvrie 1917) se remarcă într'un chip deosebit scrisul prof. univ. Dr. Hanuy F. din nr. 9 (Noemvrie) al revistei »Katholikus Szemle«.

Într'o paralelă foarte reușită, autorul ne prezintă, în lumina celor mai noue rezultate ale științei istorice, deoparte protestantismul, care voinđ să reformeze biserica pe calea revoluției, după 400 de ani a ajuns acolo, că însuș protestantul Harnack îi trage la îndoială dreptul de existență, iar de altă parte biserica, care urmând calea evoluției firești, a ajuns chiar în aceste vremuri la publicarea noiei sale cărți de legi, a acestei monumentale opere, sub influința căreia »biserica va întineri, organizmul și disciplina ei se vor înol, unitatea și vitalitatea-i ve crește și puterea-i de cultură purtătoare se va întări.« (r.)

Cărți intrate la redacție.

Ioan Georgescu și Traian A. Pinteru, Călimdarul nostru pe anul 1918. Nagykomlós, 1917. Prețul 90 fil.

Valeriu Bora, Truda noastră. Sfaturi, povești și indemnuri pentru popor. (Cărțile poporului, Nr. 16). Comloșul-mare 1917. Prețul?

Ion Clopotel, Călimdarul partidului național român pe anul 1918. Arad. Prețul 1 cor.

TELEFON.

Manuscrisele nu se înapoiază.

G. Beiuș. Pe urma celor comunicate am preferit, cum vedeți, să rămânem de pagubă. - Acest număr încă Vă poate convinge de altfel, că mai sunt destui, cari văd lucrurile tot ca în 1914, ori cel puțin că nu doresc alta, decât ca după războiu să reînceapă lucrul de acolo, unde l-au lăsat atunci. Frământările din ultimii trei ani ale lumii întregi pentru aceștia — oameni de bună credință de altfel — par a nu fi existat, având încă și astăzi convingerea, că soarta de mâine a bisericii noastre este deplin asigurată, lucrând tot în vechile cadre, de cari se vede, nu se pot desface. Faptul acesta, oricât ar fi de dureros pentru noi, numai întări ne poate însă în lupta noastră pentru o organizare pe toate terenele: în spiritul vremilor nouă. Sus numai inimile! *Dr. Rusu*.

P. Brașov. Mulțumim pentru cuvintele călduroase de indemn și îmbărbătare. Credem și noi, că pe urma mișcării pornite vor răsări vremuri mai bune pentru biserica noastră. Singur aceasta credință este — o spunem și pentru alții — motorul mișcării întregi, ale cărei roade le dorim cât mai bogate. Că și mirenimia noastră se bucură de aceste începuturi, dovedește numai că și noi avem tot dreptul să ne bucurăm de interesarea mirenilor. Dumnezeu ne ajute!

Dr. F. Lugoj. Avem și noi »Revista Preoților« dela Timișoara și am citit nouele contribuții dogmatico-istorice despre »neeretica și așizma (!) bisericilor românești«. Autorul lor, ascuns de astădată în »Burgundia Binșului«, într'adevăr e mult mai original, decât să se poată ascunde. Nu ne mirăm, că l-ați ghicit.

B. Sântesif. Noua carte de legi a bisericii apusene (Codex iuris canonici) mai ușor o puteți avea prin: B. Herder, Buchhandlung Wien I., Wollzeile 33. ori prin: Sz. István Társulat Könyvkereskedése, Budapest IV., Kecskeméti u. 2. La librăria noastră nu se găsește

C. Posta de tabără Nr. 415. Pentru greutatea de comunicație se întâmplă, că unii P. T. abonenți nu primesc fiecare număr din revistă. La cerere și până ce avem trimitem de nou. Sf. Voastre încă V'am trimis a doua oră nrii 14 17.

D. Rușor. Se vede, că Nrii 13—15 au rătăcit. V'am trimis alții. Prețul abonamentului ni-l-ați achitat până în 31 Dec. a. c.

P. Budapesta. Atât DV., cât și tatăl DV. sunteți în rând cu abonamentul până în 31 Dec a. c.

T. Tusvékonya. Credem că a-ți primit Nrii reclamați și trimiși a doua oră.

Of. paroh. Vedreaábrány. V'am trimis toți numerii apăruti în 1916/17.

M. Töképataka. Aveți la noi un bon de cor. 8.

Pentru redacție răspunde: **Dr. Alexandru Rusu.**

Proprietar-editor: **Membrii redacției.**

